

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

POLITHISTORISK SELSKAB

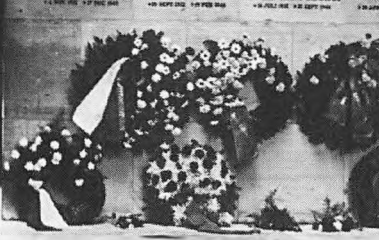
Årsskrift 1995

DE DØDE
FOR
DANMARK

I KAMP OG FANGENSKAB
OG UNDER UDVELSE
AF DERES GERNING
MISTEDE DE LIVET
1940 - 1945

CARL CHRISTIAN
GJARDUP
+18 SEP 1877 -19 060 1944	JOHN CHRISTIAN
MARTS PEDERSEN
+10 JUN 1874 -11 08 1944	ANNE PETER
BRØDLEND
+10 FEB 1877 -11 03 1944	KAJ JOHAN
LAURITSEN
+10 FEB 1877 -11 03 1944	ANDREAS RASMUSSEN
+10 FEB 1877 -11 03 1944	EVEND CORT
RASMUS THUM
+10 FEB 1877 -11 03 1944	ERIK SPYDEGAARD
LARSEN
+10 FEB 1877 -11 03 1944	JOHN CHRISTIAN
FALENA
+10 JUL 1874 -11 07 1944	CARL PEDER BRYNA
+10 FEB 1874 -11 03 1944	HANS JØRGEN HENRIK
CHRISTIANSEN
+10 JUN 1874 -11 07 1944
MARTIN ANDREAS
BRVANG
+10 JUL 1874 -11 07 1944	JOHANNES FRODE
MØLLER
+10 FEB 1874 -11 03 1944	ROBERT HANSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	EVEND BJORGE
RASMUSSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	LAURITZ
NIELSEN FÆLLEV
+10 FEB 1874 -11 03 1944	PETER PETERSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	EDVALD SKOV
MORTENSEN
+10 JUL 1874 -11 07 1944	HELGE HOLGER
BRUNAGER
+10 JUL 1874 -11 07 1944	VALDEMAR SVERRE
KNUDSEN KALLAN
+10 JUN 1874 -11 07 1944	JØRGEN EMIL THEAS
+10 APRIL 1874 -11 03 1944
HANS PALLE
HIN CRAMER
+10 FEB 1874 -11 03 1944	PETER PETERSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	HENRY KRISTIAN
PETERSEN STOCKHOLM
+10 MARCH 1874 -11 03 1944	JØRGEN BECH
SIMON
+10 FEB 1874 -11 03 1944	POUL ERIK ALTRUP
+10 FEB 1874 -11 03 1944	I KAMP OG FANGENSKAB
OG UNDER UDVELSE
AF DERES GERNING
MISTEDE DE LIVET
1940 - 1945	CARL POUL
CHRISTIAN ØLICHE
+10 JUN 1874 -11 07 1944	CHARLES WERNER
SCHAUFUS
+10 APRIL 1874 -11 03 1944	ANNE HARALD
FEDESEN
+10 JUN 1874 -11 07 1944	HANS ANDERSEN
+10 APRIL 1874 -11 03 1944
HANS RASMUS
NOSSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	EMIL RUPERT
RØDTHAMM RASMUSSEN
+10 MARCH 1874 -11 03 1944	EVEND AXEL BEVING
+10 JUN 1874 -11 07 1944	CHARLES WIELS
CHRISTIAN PETERSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	HELGE HOUER
NIELSEN
+10 JUN 1874 -11 07 1944	CHRISTIAN KASPER
MORTENSEN
+10 JUL 1874 -11 07 1944	MOGENS ANDREAS
FRIST
+10 JUN 1874 -11 07 1944	LEO LEOPOLD
TRESSEN
+10 JUN 1874 -11 07 1944	NIELS JOHANNES
RASMUSSEN ADEL
+10 JUN 1874 -11 07 1944	
AAGE EKERSEN
+10 APRIL 1874 -11 03 1944	ANDERS LEO
KOPFOD JENSEN
+10 JUL 1874 -11 07 1944	OLUF EMBORG
+10 JUN 1874 -11 07 1944	EMIL
KROGH PEDERSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	OLIVIO JACOB
VORER CHRISTENSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944		HARDI JØRGENSEN
+10 APRIL 1874 -11 03 1944	ERNEST JULIUS
THRESLUND
+10 APRIL 1874 -11 03 1944		
EVEND HELEGE VILLY
PETERSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	JONI EMIL
"BECK" ØJSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	JOHAN PETERSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944				HANS PETER
STJØRSTER-HJELSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	HANS CHRISTIAN
SPANGAAL
+10 APRIL 1874 -11 03 1944		
LE HENRY
JAKOV
+10 FEB 1874 -11 03 1944	EVEND ANTON
SERESEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944					GUNNAR ALFVOLD
+10 FEB 1874 -11 03 1944	ANTON CHRISTIAN
BERTHSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	THORELDO PEDERSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	
RIK WILHELM
+10 JUN 1874 -11 07 1944	PETER KRISTIAN
KRISTENSEN BJØRNING
+10 FEB 1874 -11 03 1944	ANNE MIKKELSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	CHRISTEN
CHRISTENSEN MADAGER
+10 JUL 1874 -11 07 1944			CARL VILHELM
BOULD NIELSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	AXEL
ROTHSE PETERSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	CARL FREDERIK
JOHANNES PANTSCH
+10 FEB 1874 -11 03 1944	
HENRY VANG MØLLER
+10 APRIL 1874 -11 03 1944	NOLGEE EDVARD
HANSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	KAJ ØVE REDAL
+10 FEB 1874 -11 03 1944	BORGE JOHANNES
CHRISTENSEN
+10 JUN 1874 -11 07 1944			POUL KRISTIAN
JENSEN
+10 JUL 1874 -11 07 1944	HENNING EDVALD
CHRISTENSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	GEORG VALTER
ANDERSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	ERIK
+10 FEB 1874 -11 03 1944
ERHOLD LEO ALVING
JENSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	ERIK OTTO JOHAN
JØRGENSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	EVEND OLENDAS
+10 FEB 1874 -11 03 1944	VILLY
MØLLER HANSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944			ECON JØRGENSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	THOR ERNST
RASMUSSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	HARALD ARNE
HANSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	ERNST P
+10 FEB 1874 -11 03 1944
ANDREAS
STENEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	ERIK CHRISTIAN
JENSEN SERUP
+10 FEB 1874 -11 03 1944	EVEND GEORGE
BOND JENSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	JOHN THORVALD
CHRISTENSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944			KNUD PETER HARALD
ENDRSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	CARL HEING
JØHANNES ROCKE
+10 FEB 1874 -11 03 1944	ANTHUR PETER ERN
ERIKSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	
CARL SOPHUS
CØRSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	KAJ JØRGEN
JOHANSEN
+10 JUN 1874 -11 07 1944	HANS PETER
CHRISTENSEN
+10 JUN 1874 -11 07 1944	PETER CORNELIUS
MADSEN
+10 APRIL 1874 -11 03 1944			VIKTOR
FELIENS RASMUSSEN
+10 APRIL 1874 -11 03 1944	HANS THORVALD
HANSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	KNUD
ERHOLD PEDERSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	
EFMAR JØGERHOLM
+10 FEB 1874 -11 03 1944	OLVIG HERMAN DAM
+10 FEB 1874 -11 03 1944	ARNE IS
GOTTLIEB HANSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	ØVE RUDFOLD
MALLAR BATES
+10 FEB 1874 -11 03 1944			CARL SIGVARD
HANSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	JØRGEN CHRISTIAN
JENSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	EVEND CECIL
ANDERSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	FEI
+10 FEB 1874 -11 03 1944
HANS CHRISTIAN
ANDERSEN EYERHEDEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	AUGUST EMIL
HANSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	ALFRED KRISTIAN
CHRISTOFFERSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	BORGE WILLY
HJELSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944			ADOLF ROBERT
BØGENSEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	WALDEMAR HOLGER
LORENTZEN
+10 FEB 1874 -11 03 1944	HELEGE VANG
EDVARD HANS BØGHOF
+10 FEB 1874 -11 03 1944	WIELS
+10 FEB 1874 -11 03 1944

Politihistorisk Selskab

ÅRSSKRIFT 1995

Udgivet af Politihistorisk Selskab, København

Redaktør: Carl Aage Redlich

© Politihistorisk Selskab

Trykt i Gullanders Bogtrykkeri a-s, Skjern

ISBN 87-88061-21-3

Forsidebilledet:

Den københavnske politigårds firkantede søjlegård, hvor Utzon-Franck's statue, »Slangedræberen«, har stået siden indvielsen i 1924, synes af forsynet som skabt til at være en smuk mindehal for de mange politifolk, der mistede livet under krigen og besættelsen, – ikke mindst deportationen til de tyske fangelejre.

Indhold

<i>Henning Koch:</i> Det uniformerede ordenspoliti og besættelsen	5
<i>Erik Boest:</i> Reservepolitibetjent i modstandskampen. Beskrevet af Erik Boest efter adskillige samtaler med en af beretningens hovedpersoner	37
<i>Jørgen Smith:</i> Sagsomkostninger i historisk lys – hvem skal nu betale?	47
<i>Johan Christian Søller:</i> Erindringsbilleder. En københavnsk politibetjents oplevelser anno 1848	59
<i>Poul Pedersen:</i> Politihistorisk Selskab	73
Indholdsfortegnelse og emneregister 1981-1995	75

Det uniformerede ordenspoliti og besættelsen

Af HENNING KOCH

9. april

Allerede kl. 6.00 den 9. april havde rigspolitichef E. Thune Jacobsen indkaldt til møde på Politigården med vicechefen, politiinspektørerne, politikommisærerne og fuldmægtigene. Rigspolitichefen var blevet informeret kl. 4.52 om tyskernes overskridelse af grænsen – samme minut som departementschefen i Justitsministeriet, der igen informerede sin minister. På et tidspunkt mellem kl. 5.30 og 6.00 modtog han melding fra en af sine vagthavende om, at Frihavnen var besat og der var hørt skydning. Han stod da uden for Politigården. »Rigspolitichefen modtog oplysningerne roligt og fatet og gjorde absolut ikke indtryk af at have tabt fatningen«.

Opgaven måtte nu være at sikre, at landets indre fred blev opretholdt så effektivt som muligt. Kl. ca. 7.00. en halv times tid efter påbegyndelsen af dagens første ministermøde, blev rigspolitichefen tilsagt til møde i Justitsministeriet. Ved 8.30-tiden vendte Thune Jacobsen tilbage med en af justitsminister Unmack Larsen underskrevet bekendtgørelse af følgende indhold: »Meddelelse til Politimestrene. Tyskland har i Øjeblikket besat Dele af Danmark. I den Anledning skal jeg anmode de danske Politimyndigheder om, naar det ønskes, at træde i Forbindelse med de besættende tyske Myndigheder og samarbejde med disse. Iøvrigt paahviler det Politimyndighederne *som hidtil* at sørge for Opretholdelse af Ro og Orden i Landet.«

To spørgsmål vedrørende politiet forblev centrale hele besættelsestiden igennem: ordenspolitiets normeringer og enkadreninger samt dets bevæbning.

Rigspolitichefen indkaldte påny den 9. april til møde (parole) kl. 9.30 med de ledende politiembedsmænd. Der blev her navnlig drøftet de to

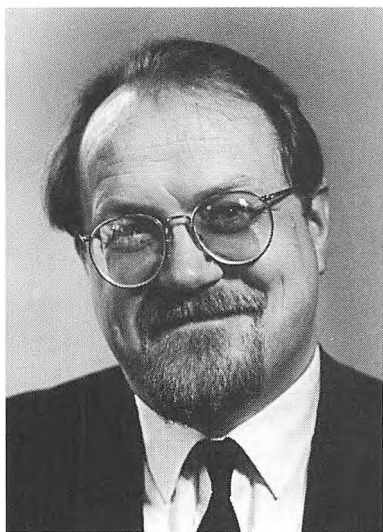
netop nævnte grundlæggende spørgsmål. Udstedelse af et mødeforbud blev kun kortfattet berørt på dette møde.

C.B.-politiet

Det første spørgsmål om politiets mandskabsressourcer hang nøje sammen med det civile luftbeskyttelsesarbejde. Det drejer sig nemlig på denne dag ikke om, at politiet rådede over for få mænd, men snarere for mange! Tyskerne havde endnu ikke stillet noget krav vedrørende politiet; tværtimod afleverede de et 4-punkts memorandum i Udenrigsministeriet den 10. april, hvori de fremhævede, at de militære myndigheder ikke havde til hensigt at foreslå indskrænkninger i politiets opgaver. Men blandt de 13 krav, der var formuleret i den »Aufzeichnung«, som den tyske gesandt havde overleveret til udenrigsministeren tidligt om morgenen, var indeholdt et krav om fuldstændig mørklægning fra den første besættelsesaften.

Det ville skabe problemer for politiet. Som det bekymret hedder i møde-referatet: »... der er en Vanskelighed (ved mørklægningen, hk) derved, at C.B.-Mandskabet giver Møde, naar der kommer en saaden Ordre og noget saadant skal fmtl. forhindres. Ministerbeslutning kan forventes«.

C.B.-mandskabet betød civilbeskyttelses-mandskabet. Med lov nr. 180 af 29. april 1938 var det bestemt, at enhver værnepligtig, der ikke var blevet

Henning Koch, født 1949, er lektor og fagleder i statsret ved Københavns Universitet. Fra 1974 til 1984 ansat på Kriminalistisk Institut, hvor hans speciale var politiforskning. Udover studenterarbejdet: »Hvem(s) er politiet?« fra 1973 har han gennemført en lang række retssociologiske studier af politiets arbejde afsluttende med licentiatafhandlingen: »Politiets effektivitet efter strukturændringen pr. 1. april 1973« (1985). Den handler om konsekvenserne for retshåndhævelsen af ordenspolitiets forøgede patruljering i Århus og Kalundborg politikredse.

Siden 1984 har han været ansat på Retsvidenskabeligt Institut B. Her har han skrevet mindre afhandlinger om parlamentarisme, folkeafstemningsinstittet, racisme og domstolsprøvelse af loves grundlovsmæssighed. Sidste år forsvarede han sin doktorafhandling: »Demokrati – slå til! Statslig nødret, ordenspoliti og frihedsrettigheder 1932-1945«, Gyldendal, København 1994.

indkaldt til militærtjeneste («frinumrene»), og de personer der var erklæret uegnede til krigstjeneste («kasserede»), var pligtige inden for en 10-års periode at lade sig uddanne til deltagelse i udførelsen af civilbeskyttelsesarbejde, det vil sige foranstaltninger til beskyttelse af den civile befolkning mod følgerne af luftangreb.

Civilbeskyttelsesarbejdet sorterede direkte under Indenrigsministeriet. Med loven oprettedes Statens civile Luftværn. Dets opgave blev at opbygge luftværnets administrative organisation, det vil sige planlægningen af luftværnsordningerne i et lokalt samarbejde mellem kommunerne og politiet, og luftværnets taktiske organisation, det vil sige kommandostrukturen for den operative ledelse af luftbeskyttelsestjenesten. Med den truende udsigt til krig i Europa udpegede Indenrigsministeriet ved cirkulære af 26. august 1939 luftværnsområdernes politimestre til luftværnschefer.

Men allerede som følge af den alvorlige udenrigspolitiske situation efter München-krisen i september 1938 besluttede Indenrigsministeriet ved bekendtgørelse nr. 168 af 5. april 1939, at de af loven omfattede personer fra sessionsårgangene 1936-1938 skulle melde sig til tjeneste, når påbud blev givet. Tilmeldingerne fandt sted i løbet af juli og august 1939, og straks før krigsudbruddet indkaldte ministeriet ved bekendtgørelse nr. 277 af 28. august 1939 ialt 19.142 mand. Disse C.B. pligtige blev kun indkaldt til mønstring og en kortvarig uddannelse inden for de respektive tjenestegrene af luftbeskyttelsesarbejdet. Dette arbejde omfattede brandtjeneste, teknisk tjeneste, sanitetstjeneste, gas- og fosfortjeneste, socialtjeneste, sygehustjeneste og polititjeneste. Polititjenesten omfattede blandt andet kommandocentraltjeneste, patruljetjeneste (herunder tilsyn med mørklægning), bevogtningstjeneste og udrykningstjeneste.

Dette mandskab kaldtes også: C.B.-politiet. Hjælpepolitiets opgaver var beskrevet således af politikommissær Sten H. Clausen, Københavns Politi, allerede i efteråret 1939: »Under en Luftværnstilstand vil . . . det . . . i endnu højere Grad end ellers være Politiets Opgave at bevare Ro og Orden og at forhindre indtræden af Panik. Politiets almindelige Patrouillesystem udbygges og suppleres med Hjælpemandskabet, saaledes at hele Omraadet bliver »spækket« med det nu forøgede Politi, hvis Opgaver det i væsentlig Grad vil være at skride ind mod Uordener, Sammenstimlinger, Tilløb til Panik m.v. . . . (En eventuel Angriber vil altid være interesseret i ved Hjælp af en oparbejdet Panikstemning at kunne lægge et Pres på Regering eller andre Mynigheder)«.

Politikommisssæren skriver endvidere om uddannelsen fra september 1939 i det storkøbenhavnske luftbeskyttelsesområde: hjælpemandskabet inddeltes i såkaldte Reservedelinger á 25 mand hver under ledelse af en instruktør, der var polititjenestemand. Mandskabet fik en foreløbig undervisning på ialt 20 timer. Ifølge undervisningsplanen modtog de en orientering om blandt andet følgende emner: afspærringer, opløb og stavens brug, anholdelsesbestemmelser, vagttjeneste, bevogtningstjeneste og patruljetjeneste. De var endvidere på et kort kursus i evolering, det vil sige øvelse i optræden i formationer. Formålet med evolering er at træne et mandskab i at holde sammen under alle forhold og i at indtage bestemte formationer på bestemte kommandoer. På denne måde sikres et mandskabs personlige sikkerhed i tilfælde af angreb og muliggør en såkaldt føring ved modangreb. C.B.-manden havde i det store og hele under luftbeskyttelsesarbejdet de samme beføjelser til med nødvendige magtmidler at opretholde sikkerhed, fred og orden som den ordinære politimand. Derfor var der udleveret stav. Hovedreglen var, at hjælpemandskabet ikke anvendtes alene, men kun under kommando af en polititjenestemand. Deraf det folkelige tilnavn: »Føl«. Om ordenspolitiets enkadrering og uddannelse, se senere.

Allerede den 10. april besluttede indenrigsministeren, at 6.000 mand af C.B.-Politiet på landsplan skulle indkaldes til fast tjeneste, det vil sige normalt 8 timer pr. døgn.

Normering og overarbejde

Og det skulle vise sig, at der blev brug for alle mand – hele tiden. Ikke mindst politiet.

Ved lov nr. 146 af 30. marts 1940 var der ikke sket nogen væsentlige ændringer i politistyrkens størrelse i forhold til normeringsloven for finansåret før. Pr. 1. april 1940 var den normerede politistyrke derfor på ialt 3.537 mand, fordelt med 2.800 til *ordenspolitiet* og 737 til kriminalpolitiet. Den første og eneste styrkeudvidelse siden lov nr. 109 af 31. marts 1938 (ved rigspolitiets oprettelse pr. 1. april 1938) skete ved lov nr. 90 af 15. marts 1939. Med denne lov udvidedes kriminalpolitiet med 97 mand blandt andet med henvisning til indførelse af et sikkerhedspoliti (47 mand), medens ordenspolitiets styrke blev forøget med 200 mand.

Rigspolitichefen måtte i sin skrivelse af 11. april 1940 til Justitsministeriet udtale: »... Selv om de Kampstyrker, Politiet raader over, kan være

utilstrækkelige til over en længere Periode at bekæmpe alvorlige indre Uroligheder, der ikke er lokaliseret til enkelte Byer, saa finder jeg, at man, saaledes som de indre politiske Forhold er for Tiden, foreløbig kan se bort fra Overvejelser om direkte Assistance fra Hæren – . . .« Thune Jacobsen var med andre ord så tidligt i besættelsen umiddelbart af den opfattelse, at hans ordenspoliti kunne magte den foreliggende situation. Næsten da. For han indstillede til ministeriet, at ordenspolitiets styrke straks blev forøget med 300 mand til fordeling i politikredsene.

Ellers kunne han klare sig med at presse det bestående personale til bristepunktet.

Indtil ansættelsen af de nye politibetjente kunne effektueres, forhøjede rigspolitichefen på egen hånd ordenspolitiets mandskabsressourcer med ca. 50 %. Det gjorde han ved cirkulæreskrivelse af 12. april til politidirektøren og politimestrene med henvisning til Rpl. § 114, stk. 1: Den daglige tjenestetid for alle polititjenestemænd er » . . . indtil videre mindst . . . 12 Timer i Døgnet«.

Siden september 1939 havde ordenspolitiet været pålagt et overvældende merarbejde. Efter den 9. april 1940 fremsatte Dansk Politiforbund krav om overarbejdsbetaling for 12 timers-driften. Som forbundsformand Schytt Larsen udtrykte det: »mindst 12 Timers Tjeneste, som senere i det væsentlige var reduceret til 4 timers Hjemmevagt foruden de normale 8 timers Tjeneste«. Det var mere end det eksisterende rådighedstillæg kunne borge for.

Da denne stærkt udvidede tjenestetid havde været praktiseret i knapt en måned, og der også havde været tale om inddragelse af fridøgn, blev det for meget for ordenspolitiets fagforening. Dansk Politiforbunds forhandlingsudvalg mødte op hos rigspolitichefen den 10. maj 1940. Forbundsmanden, politiassistent Schytt Larsen, beklagede sig over politimestrenes generelle, bogstavrette fortolkning af cirkulærets ordlyd, enskønt det levede et vist skøn for dispensationer. Forbundet ønskede, at 12-timers tjenesten blev fastsat efter de konkrete forhold i kredsen. Rigspolitichefen lovede herefter at præcisere dette over for politimestrene.

Rigspolitichef Eigil Thune Jacobsen

Forbundet var på dette tidspunkt ikke særlig tilfreds med deres rigspolitichef. På forhandlingsudvalgets møde med rigspolitichefen, vicechefen og

politiinspektør Arthur Dahl, der samtidig var Chef for Det Civile Luftværn, den 5. juli 1940 udtrykte formanden sin utilfredshed med, at organisationen ikke havde haft »... den sædvanlige Føling med Forslagene om Charging, ...« vedrørende de 300 mand. Formanden var utilfreds med forslaget om normal charging og konstitution, fordi der var et efterslæb tilbage fra enhedspolitiets indførelse. For at undgå overarbejde som følge af mangel på personale foreslog formanden, at styrkeudvidelse snarest blev fordelt i overensstemmelse med forbundets forslag, der ville medføre, at politikredsene blev selvforsynende, eftersom politimestrene ofte vægrede sig ved at anmode om assistance. Rigspolitichefen lovede, at Dansk Politiforbund skulle få lejlighed til at udtale sig inden fordelingen.

Forbundet var straks mere venlig stemt over for politidirektør Ivan Stamm. Han var simpelthen personalets mand. På et stort forhandlingsmøde mellem Justitsministeriet og Finansministeriet havde politidirektør Stamm beskrevet den menige ordenspolitibetjents arbejdsforhold således: »Det var ikke morsomt efter en 8-10 Timers Regnvejrstjeneste med deraf følgende vaade Benklæder at blive kaldt til Ekstratjeneste igen i 6-8 Timer iført de samme vaade Benklæder. Dette uforvarselige Forhold burde afhjælpes snarest muligt. Iøvrigt støttede han meget kraftigt de Krav som er fremsat af Organisationerne«.

Politiseret politi

På mødet i Finansministeriet, der fandt sted i oktober 1940 sagde forbundsformanden Schytt Larsen, at han fandt det uheldigt »... om disse Afslag fra Ministeriets og Rigsdagens Side skulde skabe en Misstemning blandt Politistyrkens Medlemmer paa en Tid, hvor yderliggaaende Partier arbejdede særlig energisk for Tilgang af Medlemmer. Politiet – og i særlig Grad de unge – skulde ikke gerne blive Kastebold for politiske Partier, og det var herimod, at Forbundet ønskede at advare, for at de Personer, som afgør Politiets Skæbne, kan faa Lejlighed til at tage deres Ansvar herfor, da Forbundet som saadan ikke fortsat kan staa alene i Arbejdet for et loyalt, dygtigt og absolut upolitisk dansk Politi. ...«.

Det var selvfølgelig en retorisk trussel. Men der kunne nu være lidt om snakken. Det hedder eksempelvis i et internt referat af 23. oktober 1943 på Politigården: »Politiinspektør Mellerup indfandt sig D.D. her paa Personaeregistraturen og bad mig følge med ud paa Gangen. Her viste Politiin-

Eigil Thune Jacobsen (1880-1949) startede sin bemærkelsesværdige karriere i statspolitiet i 1919 som politiinspektør. Derfra gik vejen over politimesterembedet i Randers (1922), chef for det københavnske kriminalpoliti (1926), tilbage til statspolitiet som chef (1933), politidirektør i København (1935), rigspolitichef (1937) og endelig justitsminister i 1941.

spektøren mig, at der to Steder i Vindueskarmene ud for Værelserne Nr. 5 og 8 på 2. Sal er indridset Tegnet »Hammer og Segl« samt »Rød Front«. Poliinspektøren mente, at det er uheldigt, at saadanne Tegn og Ord findes paa Gangen til Rigspolitichefens Afdeling, navnlig under Hensyn til at der ofte kommer tyske Embedsmænd netop paa denne Gang. Tegnene er ikke saa forfærdelig tydelige, men selvfølgelig kan de ses. Det skal dog tilføjes, at der ogsaa enkelte Steder findes »Hage-Kors« indtegnet i Vindueskarmene. . . . Efter Henvendelse fra Kvartermester Christensen er Maleren nu i Gang med at udslette Tegnene, baade Hammer, Segl og Hagekors med videre«.

Generelt set var det danske politi imidlertid demokratisk sindet. Således hed det i politidirektørens indberetning af 22. februar 1940: »Det er min Opfattelse, at man trygt kan regne med Loyalitet saavel fra Ordenspoliti som fra Opdagelsespoliti. Jeg vil dog ikke lægge skjul paa, at der hos enkelte kan være Sangbund for nogle yderliggaaende Synspunkter baade til højre og til venstre – formentlig vel nok mest til det første – men dette maa ikke forveksles med, at der deri ligger nogen Tilslutning til de Metoder, der anvendes fra yderliggaaende politiske Fraktioners Side . . .«.

Departementschef K. H. Kofoed

Truslen fra Dansk Politiforbund om faren for et politiseret politi gjorde da overhovedet heller ikke indtryk på departementschef, senere finansminister, Kofoed, hvis politiske synspunkter hældede mod Det Radikale Venstre. Kofoed var urokkelig. Han nægtede – af hensyn til følgekrav fra andre tjenestemænd – med bemærkningen: »... købe Politiet til at gøre dets Pligt vilde han ikke gaa med til«. Der kunne måske vises en erkendtlighed, i form af et gratiale.

Dansk Politiforbund stillede herefter krav om rådighedstillæg til alle fra første ansættelsesdag det vil sige også gældende for aspiranter, og derudover krav om et ekstraordinært tillæg på 540 kr. (svarende til et års rådighedstillæg) for perioden 1. september 1939 – 30. september 1940. Rigspolitichefen ville til ministeriet indstille et beløb på 325 kr., eller 25 kr. pr. måned.; forhandlingsudvalget gik nu ned til 400 kr. Kontorchef Herfelt fra Justitsministeriet erklærede, at ministeren ville gå ind for de 325 kr.

Da den lovede realitetsforhandling med Finansministeriet udeblev, så forbundet sig nødsaget til at søge torsdags-foretræde for justitsministeren den 12. december 1940. Der var – som det hedder i fagforeningsjargonen – stigende uro blandt medlemmerne, der ønskede afholdt ekstraordinært ombudsmøde. Efter dette møde gik forbundets repræsentanter – efter justitsministerens forslag – direkte over til departementschef Kofoed, der var forbavset over, at han skulle indkalde til det nye møde.

Erkendtligheden

På et nyt stormøde den 21. december med repræsentanter fra justitsministerium, finansministerium, politiets ledelse og Dansk Politiforbund informeredes indledningsvist om, at finansministeren var villig til en fastansættelse (på prøve) af 1.400 honorarlønnede politibetjente. Det fulde rådighedstillæg blev også godkendt. Der blev desuden afsat et samlet beløb på 750.000 kr. til fordeling som »Erkendelighed«.

Det endte med at blive til 200 kr. til hver politibetjent ansat før 1. september 1939 – og ellers gradueret nedefter i forhold til ansættelsestidspunkt. Formanden for Københavns Politiforening Erik Lykkestrup fandt, »at de opnaaede Resultater var de største, der nogensinde var opnaaet indenfor

Einer Mellerup (1882-1968) blev som jurist ansat som politibetjent i Københavns politi i 1909, – og blev pensioneret som chef for det københavnske, uniformerede politi i 1952 efter en usædvanlig politimæssig karriere. Som 62-årig politichef blev han af tyskerne anholdt og anbragt på den berygtede tagetage på »Shellhuset«. Herfra blev han sammen med mange andre politifolk ført til koncentrationslejren i Neuengamme, hvorfra han kom hjem alvorlig syg og stærkt svækket.

Forbundet«. Den samlede hovedbestyrelse tilsluttede sig Lykkestrups konklusion ved at rejse sig.

Politidirektør Ivan Stamm

Dansk Politiforbund fik i forhandlingsmæssige sammenhænge sin udtalte støtte i politidirektør Ivan Stamm. Han var tidligt kendt som en, der »værdsætter Ordenspolitiets Gerning«. Kort efter Stamms udnævnelse til politidirektør i 1937 besluttede han – efter synspunktet var blevet lanceret i ordenspolitiorganisationens blad: »Politibladet« – at det fremtidige forfremelsesprincip skulle være, at en fjerdedel af styrken forfremmedes på grund af dygtighed, mens de tre fjerdedele forfremmedes efter anciennitet – fortæller Mellerup i sin erindringsbog. Mellerup var en stor modstander af dette princip.

På Dansk Politiforbunds hovedbestyrelsesmøde den 9.-10. juli 1941 havde forbundet besluttet – på et tidspunkt hvor Begtrup-Hansen var blevet konstitueret og i forlængelse af tidligere drøftelser om at slå stillingen som rigspolitichef sammen med politidirektør-stillingen – at udtale sin tillid til, at den nysudnævnte justitsminister Thune Jacobsen nøje overvejer spørgs-

målet om besættelse af rigspolitichefembedet og »at Afgørelsen træffes i Overensstemmelse med Dansk Politiforbunds Ønske med Hensyn til en Mand, som har et indgaaende Kendskab til Dansk Politi, og som har Ordenspolitiets fulde Tillid«. Det vedtoges eenstemmigt at sende et telegram til justitsministeren med denne ordlyd.

Men det var dårlig politisk situationsfornemmelse. Da tyskerne i sommeren 1941 havde tvunget Harald Petersen bort fra justitsministerposten – med anledning i chikanerier mod tyske soldater ved en fodboldkamp i Idrætsparken med et østrigsk landshold afviklet på selve grundlovsdag! – var der nemlig almindelig enighed i Folketingets nimandsudvalg om, at den ansvarlige for denne episode var Stamm – fordi der åbenbart ikke havde været politi nok; og at han egentlig burde fjernes.

Kst. rigspolitichef Knud Begtrup-Hansen

Efter den ovennævnte sejr omkring erkendtligheden for det betydelige merarbejde varede det ikke længe, førend det gik rigtig skævt for Dansk Politiforbund. Forslaget til normeringsloven for 1942/1943 blev først forelagt forbundet *efter* rigspolitichefens forslag var færdigforhandlet mellem Justitsministeriet og Finansministeriet, da finansminister Buhl ikke mente »at have pligt til at forhandle direkte med Organisationerne«. Den 20. marts 1942 tog forbundet herefter et møde med justitsminister Thune Jacobsen. De var ikke utilfredse med hans holdninger eller bestræbelser, men så meget destomere tog de afstand fra rigspolitichef Begtrup-Hansens håndtering af ordenspolitiets sager. Det var ikke nok at blive udstyret med overordnede stillinger, hvoraf nogle endda kun var konstitutioner. Hovedproblemet, der i øvrigt var skyld i de mange tjenestemandssager, var og blev, at begyndelseslønnen var alt for ringe i forhold til de frie erhverv – gældsættelse var følgen.

Lønnen blev ikke hævet – og der blev stadig stillet overarbejdskrav til politiet. I september måned 1942 mistede Dansk Politiforbund helt tålmodigheden med rigspolitichefen. De mente ikke, at han gav forbundet nogen information af ordenspolitimæssig relevans til løsning af besættelsestidens vanskelige problemer. For overhovedet at blive tilstrækkeligt orienteret indledte de nu en møderække direkte med justitsminister Thune Jacobsen.

Finansminister Kofoed, der allerede havde mødt forbundets økonomiske krav som ministeriets departementschef, skriver i sine erindringer om et

Knud Begtrup-Hansen (1882-1967) blev ansat i statspolitiet fra starten i 1911. Da rigspolitiet blev etableret, blev han i 1938 vicerigspolitichef, og det var derfor ganske naturligt, at han i sommeren 1941 – da Thune Jacobsen blev justitsminister – blev konstitueret som rigspolitichef. Dette blev dog til en periode på ikke mindre end 8 år, idet han først efter Thune Jacobsens død i 1949 blev udnævnt til rigspolitichef. Begtrup-Hansen faldt for aldersgrænsen i august 1952 efter 41 års tjeneste i det danske politi.

Også Begtrup-Hansen blev af tyskerne interneret efter 19. september. Han blev som den ældste af de anholdte løsladt i februar 1945.

møde med Thune Jacobsen den 1. april 1943. Thune Jacobsen fortalte Kofoed, at han samme dag var blevet opsøgt af 3 mænd fra Dansk Politiforbund, der – med henblik på det kommende ombudsmøde – mente, at medlemmerne nu var så utilfredse, at der ville blive besluttet kollektive opsigelser, medmindre visse minimumskrav blev opfyldt. Det første af disse krav var: »Afskedigelse af den konst. rigspolitichef Begtrup-Hansen og udnævnelse af politidirektør Stamm (!) til rigspolitichef«. Thune Jacobsen havde sagt, at han frarådede dem at lægge pres på de statslige myndigheder. Kofoed og han besluttede at lægge sagen frem på et ministermøde. I Scavenius' fravær ledede Kofoed denne del af det pågældende ministermøde den 7. april. I sin dagbog resumerer han ministeriets opfattelse således: »Møder politiet med trusler, må de vises hjem; giver de en kollektiv opsigelse, må de behandles som oprørere«. Ansvar for hele miseren lagde regeringen i mindst ligeså høj grad på Stamm selv. Han betragtedes slet og ret som »den onde Mika«, der for egen vindings skyld opdannede sit personale til at stille fuldstændig urimelige krav.

Dansk Politiforbund, og Københavns Politiforening, tabte dog med tiden alt for Ivan Stamm. Han viste en aldrig svigtende nidkærhed i paragraffrytteri mod landets borgere – uanset krigens og modstandens gang. Han

optrådte gentagne gange helt ubehersket – også når befolkningen så på, for eksempel i forbindelse med uroligheder, og dertil kom hans notoriske drikkelag med de tyske politiofficerer fra Dagmarhus, hvilket knapt krævede nogen bevisførelse efter besættelsen. De foregik ofte på byens restaurationer. Allerede før den 19. september 1944 førtes uformelle drøftelser mellem repræsentanter for politiets ledelse og organisationerne, dels om opgaverne som forventet illegal politistyrke, dels om situationen efter besættelsens ophør. Der var her enighed om, at det ville være en umulighed, hvis Stamm skulle fortsætte som politidirektør, »idet han ikke ville have den fornødne tillid hverken i befolkningen eller hos politiets personale«. For så vidt angår hans politiske opfattelse var han efter eget udsagn medlem af en socialdemokratisk vælgerforening indtil sin udnævnelse til politidirektør, idet han mente, at det var vanskeligt foreneligt med denne stilling direkte at være medlem af partiet.

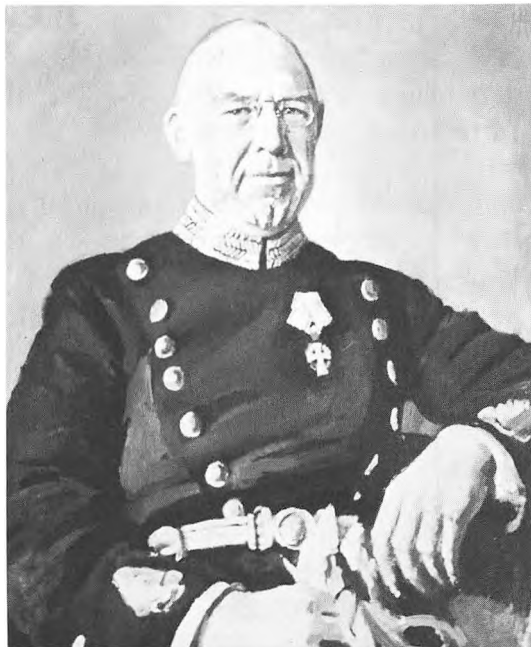
Som det skal ses nedenfor i afsnittet om etableringen af ordenspolitiets udrykningstjeneste skulle der besættelsen igennem et meget tæt parløb mellem politiforbundet og rigspolitichefembedet.

Bevæbningen

Besættelsestidens andet politimæssige hovedspørgsmål drejede sig om bevæbningen af den bestående ordinære politistyrke, i første række med rekylpistoler kaliber 7.65. Der fandtes normerede våben, men depoterne måtte åbnes nu, som det hed på rigspolitichefens morgenparole den 9. april.

Ordenspolitiet havde allerede forlængst lært at bruge pistolen. Med enhedspolitiets oprettelse den 1. april 1938 var anskaffelse og fordeling af håndskydevåben til politikredsens ordenspoliti blevet påbegyndt. Der blev afholdt øvelser i pistolskydning for så godt som alle ordenspolitifolk, omend skydekundskaberne var noget sporadiske. Selve kombinationen: dansk politi og skydevåben var – dengang som idag – et politisk yderst ømtåleligt emne.

I november måned 1938 var Københavns Politis bevæbning blevet afsløret via en dagbladsartikel om en skudepisode i hovedstaden. Det hedder i rigspolitichefens sagsreferat: »... det vides, at Ministeriet ikke tidligere har ønsket en saadan aabenlys Tilkendegivelse af, at Politiet er forsynet med Skydevaaben, ...«. Politidirektøren måtte herefter krybe til bekendelse. Han skrev den 23. november samme år, at det ved udrykningsholdenes

Ivan Peder Hutzen Stamm (1888-1969) startede som politiassessor i 1919. Efter 3 år hos statsadvokaten vendte han i 1924 tilbage til Københavns politi som politiassistent (der dengang var lig chefposten for en af de københavnske politistationer). I 1931 blev han ledende politiadvokat, i 1934 chef for Københavns kriminalpoliti og i 1936 chef for statspolitiet. Da Thune Jacobsen blev rigspolitichef, overtog Stamm posten som politidirektør i 1937, – en stilling han beklædte til efter besættelsen, hvor han som bekendt blev tvunget til at tage sin afsked.

Stamm blev sammen med flere af den øverste politiledelse anholdt 19. september og anbragt på tagetagen i naboejendommen til »Shellhuset«, der blev sønderbombet i marts 1945.

omorganisering i Københavns Politi den 15. april 1936 var blevet besluttet, at dette ordenspolitipersonale skulle forsynes med pistoler. For ikke at vække opmærksomhed bestemtes det imidlertid, at pistolerne skulle bæres skjult i lommen. Nu havde det vist sig, at pistolerne blev ødelagt derved. Dels blev de fyldt med lommeuld, dels rustede de, og bruneringen tog skade! Han havde derfor besluttet, at udrykningsholdene fremover skulle bære pistolen i en pistoltaske påsat livremmen. Politidirektøren afsluttede: »... men for at der ikke skulde vækkes nogen Art af Uro om Spørgsmaalet, ventede jeg til et Tidspunkt, da der ikke var nogen Art af politisk Gæring til at indføre denne Forandring«.

Skydereglement

Det døjede længere med udarbejdelsen af et egentligt skydereglement. Den retlige erkendelse var tydeligvis vanskeligere end den faktiske eksistens af skydevåben i danske offentlige hænder.

Først i november 1940 fik ordenspolitiet sine vide beføjelser til anvendelse af skydevåben i oprørssituationen – ved et cirkulære udstedt af rigspo-

litichefen. Afsenderen var udtænkt med velberådet hu. Som det hedder i Justitsministeriets referat: »Udsendelse gennem Rigspolitichefen synes ogsaa at placere disse ret selvfølkelige Bestemmelser i det rette plan. Udsendes de af Justitsministeriet, faar det lettere Udseende af at være en politisk Aktion«.

Indtil 1940 havde kun kriminalpolitiet været direkte tjenstlig beføjet til at anvende skydevåben, der i øvrigt alene blev udleveret efter et konkret skøn afhængig af den aktuelle politiforretning. Den korte regel fra 1932 lød som følger: »Selvladepistolen, . . . maa kun anvendes, hvor det er fornødent til Selvforsvar, eller hvor det drejer sig om Anholdelse af grove Misdædere, hvis Person ikke paa anden Maade kan sikres . . .«.

Straffeloven af 1930 havde allerede hjemlet politiets generelle brug af magtmidler såvel i nødværge (§ 13 stk. 1 og 2) som ved lovlig rethåndhævelse til gennemtvingelse af påbud (stk. 3). Men et decideret skydereglement savnedes af flere grunde: for at sikre befolkningen mod en vilkårlig magtudøvelse, for at legitimere politimandens konkrete anvendelse af skydevåben og for at sikre ham mod tjenstlige beskyldninger for misbrug af våbnet.

Politidirektøren i København foreslog derfor i maj 1940 Justitsministeriet udarbejdelse af et landsdækkende reglement.

Politimesterforeningen svarede ministeriet den 18. juni samme år: »Endelig skal man bemærke, at da den rette og forsvarlige Anvendelse af et saa livsfarligt Vaaben som en automatisk Pistol i enhver alvorlig Situation er og bliver et Konduitespørgsmaal, bør Reglerne være saa korte og koncise som vel muligt og navnlig ikke indeholde for mange Henvisninger til Lovparagraffer eller Trusler mod Følgerne af forkert Bedømmelse med Hensyn til en foreliggende Situations Nødvendighed for Skydning«.

Rigspolitichefens reglement af 26. november 1940 indeholdt tre sæt regler for anvendelse af våbenmagt. For det første i selvforsvar (eller til intervention i nødværge). For det andet til gennemførelse af anholdelse eller forhindring af undvigelse i særligt alvorlige tilfælde. Og for det tredje:

»III . . .

- c. Til Afværgelse af Angreb paa vigtige offentlige Institutioners Bygninger, saasom Rigsdagen, Ministerialbygninger, Politi- og Retsvæsens Lokaler og kommunale Embedskontorer, *med det Formaal at bemægtige sig disse eller der beroende Dokumenter, Udrustning eller andre Genstande af Betydning for Statens Sikkerhed*, samt til Afværgelse af

Angreb paa samfundsvigtige Indretninger, saasom offentlige Samfærdselsmidler, Telefon-, Telegraf- eller Radiosendeanlæg, Elektricitetsværker, Broer, Havneanlæg o.l., *med det Formaal at bemægtige sig eller beskadige disse* (mine udhævninger).

- d. Til Splittelse af ulovlige Møder, Opløb og Optog, der maa antages at have de forannævnte Angreb til Formaal, . . .«.

Denne opremsning må siges næsten at udgøre drejebogen for et oprør. I en væsentligt mere ordknap form svarer dagens gældende skydereglement indholdsmæssigt til denne originale version. Den helt afgørende pointe vedrørende anvendelse af skydevåben til bekæmpelse af de nævnte krænkelser af den indre fred var og er *ordren*.

Politiets mulige modstandere

Hvem var våbnene så rettede imod? Principielt naturligvis enhver oprørsbevægelse – i praksis DKP eller D.N.S.A.P. Nazisterne havde givetvis deres gyldne trusselstider i 1933 med Hitlers magtovertagelse og under besættelsen i 1940 og igen kortvarigt i 1942, men der er ingen tvivl om, at politikere og politi igennem hele perioden 1932 til 1943 først og fremmest var af den klare opfattelse, at fjenden stod til venstre. Det behøvede vi ikke tyskernes tilstedeværelse i landet for at overbevise os om.

Danske kommunister som en del af det verdenskommunistiske parti, Komintern, ville revolutionen; når lejligheden bød sig. Sådan troede, tænkte og handlede man i Danmark. Påstanden om vold som et revolutionært forsvarsmiddel – hvis ikke det kunne være anderledes, når mindretallet måtte forgribe sig på det folkelige flertals sande vilje – var kun et skalkeskjul for at dysse statsmagten i søvn gennem tilsyneladende retoriske eller programmatisk gentagelser skrevet af efter Kominterns skiftende paroler.

Akkurat som Trotskij havde foreskrevet det i »Den russiske Revolutions Historie« fra 1933. Han skriver her i kapitlet »Oprørets kunst«: »Oprør er en kunstart, og som alle kunstarter har den sine normer – Den organisation, ved hjælp af hvilken proletariatet både kan omstyrte den gamle magtstruktur og erstatte den, er: sovjetterne . . . Denne organisering tilpasser sig forandringerne i den politiske situation og massernes stemninger, den gør oprørets militære basis klar, forener chok-tropperne på grundlag af en eneste

Eivind Frederik Hans Larsen (1898-1971) startede som 25-årig i justitsministeriet, hvorfra karrieren i 1932 gik over en stilling som politiadvokat, i 1936 som politimester i Helsingør, chef for det københavnske kriminalpoliti i 1937 til 1941, da han overtog den meget følsomme post som departementschef i justitsministeriet. Under bombardementet af »Shellhuset« 21. marts 1945 var Eivind Larsen sammen med flere andre ledende politifolk anbragt som en slags »bombeparaply« i tagetagen på naboejendommen, der også var beslaglagt af tyskerne.

aktionsoversigt, udarbejder planer for offensiven og det endelige overfald. Og det vil sige at forvandle den organiserede sammensværgelse til massernes oprør. . . . Læg mærke til følgende: 24 timer før oprøret vil opgaven stadig være defineret i en sprogbug af forsvar og ikke angreb«.

I henhold til denne kagebog havde kommunisterne faktisk allerede gennemført en blodig revolution (Rusland 1917), været meget tæt på den anden (Tyskland 1918) og væltet det tyske socialdemokrati over ende i 1932 – og herved banet vejen for nazisternes fremstorm i 1933. Klogere var vi ikke dengang – nazisternes folkemord hørte fremtiden til.

Men det var ikke kun danskerne, der tænkte så ilde om kommunisterne. Det gjorde andre nordiske statsledere også.

Sverige

Tage Erlander, der skulle blive Sveriges statsminister i 23 år efter 2. verdenskrig, var fra 1939 blevet statssekretærer – en departementschef men med politiske funktioner – i Socialministeriet. Under Socialministeriet hørte politikvæsenet. Politiet var decentraliseret og sorterede under lensstyrelserne,

der igen var underlagt dette ministerium. Erlander siger i sine erindringer om kommunisterne: »De havde en fantastisk evne til at anvende et ordvalg, som skræmte de mennesker, der tog dem alvorligt«.

Hans parti, Socialdemokratiet, havde ved valget til Sveriges rigsdags to kamre i 1938 for første gang opnået flertal, 50,4 %, af stemmerne. I 1935 havde en politikerkomite afgivet en mere end 400 siders lang betænkning med forslag til foranstaltninger mod statsfjendelig virksomhed. Der var et 10 siders bilag med en redegørelse for de uroligheder, som var opstået i forbindelse med arbejderkonflikter i perioden 1931-1934, og som antoges at være en følge af den kommunistiske agitation. Analysen af det svenske kommunistparti, Sveriges kommunistiska Parti med hjælpeorganisationer inklusive en gennemgang af Kominterns overordnede virksomhed, udgjorde 26 sider. Til sammenligning omtaltes det svenske nazistparti, der ved de senere valg kun havde opnået omkring 1/2 % af stemmerne, på ialt 5 sider.

I 1938 stod nu den siden 1936 socialdemokratisk ledede koalitionsregering over for spørgsmålet om oprettelse af et centraliseret politisk politi. Erlander skulle i juni 1940 gå imod det store flertal i sit eget parti under vedtagelsen af en generelt udformet, men dog siden aldrig anvendt, svensk lov om forbud mod sammenslutninger, der var egnede til at være samfundsskadelige, og som også var rettet imod nazister. Men han var overbevist om nødvendigheden af et sikkerhedspoliti. Den svenske sikkerhedstjeneste blev oprettet den 10. juni 1938 – samme år som det danske. Erlander skriver i sine erindringer, at for ham var nazisterne de farligste, men begge de yderliggående partiers ideologi, der i en international konflikt afkrævede parti-medlemmernes loyalitet *mod* deres land, ændrede hans holdning til nødvendigheden af det politiske politi.

Som en umiddelbar følge af den finske vinterkrigs udbrud i 1939 organiserede den svenske socialdemokratiske forsvarsminister, Per Edvin Skjöld, uden formel hjemmel et isoleret våbenløst arbejdskompagni udelukkende bestående af indkaldte og delvis hjemsendte kommunister i en lejr i Övre Norrland. Det blev opløst ved denne krigs slutning i marts 1940, men et nyt – for det meste bestående af de samme personer – blev etableret sommeren over på grund af Tysklands overfald på Danmark og Norge. Der var endvidere detaljerede planer for internering af mellem 3.000-3.500 beviseligt eller formodede kommunistiske værnepligtige, hvis krigen kom til Sverige.

Allerede den 10. februar 1940 havde man i Sverige gennemført den første nordiske landsomfattende razzia mod civile kommunister, der medførte

husundersøgelser hos 955 personer og 45 lokaler for kommunistisk virksomhed.

Den svenske fagbevægelse besluttede på LO-kongressen i september 1941 en ændring af normalvedtægterne, således at medlemmerne kunne berøves deres ret til tillidserhverv, hvis de havde kommunistiske tilbøjeligheder. Politiske udrensningaktioner var desuden forlængst påbegyndt siden december 1939 i forbindelse med nyvalg til kommunalbestyrelser og nævn. Man udarbejdede efter en flertalsbeslutning mange steder simpelthen lister uden kommunisternes navne på trods af vælgertilslutningen.

Norge

Det norske justitsministerium og politi forberedte allerede fra begyndelsen af februar 1940 oprettelse af en »konsentrasjonsleir« til internering af personer af hensyn til rigets sikkerhed. På samme tid sagde dog den socialdemokratiske statsminister, Johan Nygaardsvold, under en stortingsdebat den 21. februar samme år, der navnlig var vendt mod kommunisterne efter den svenske razzia i samme måned, at han måtte advare mod at internere personer uden lov og dom, men han ville overveje det grundigt. Lejren blev ikke oprettet. Den 16. august 1940 indledte det tyske sikkerhedspoliti derimod en razzia mod de norske kommunister med beslaglæggelser og anholdelser til følge. Med Politidepartementets oprettelse af 25. september 1940 blev det norske politi nazificeret.

Rigspolitichefens udrykningstjeneste

Et halvt års tid efter rigspolitichefembedets oprettelse pr. 1. april 1938 gav Thune Jacobsen et interview til Politiken om sit hidtidige arbejde. Han fremhævede her, at »To Opgaver paatrængte sig særligt: Ordningen af Udrykningstjenesten og af Sikkerhedstjenesten«. Jeg skal i denne sammenhæng lade sikkerhedspolitiet hvile.

De generelle regler om politiets struktur stod i retsplejeloven. Det var i 1942 de samme bestemmelser, som instituerede rigspoliti-ordningen ved lov nr. 166 af 18. maj 1937. Justitsministeren var politiets øverste leder og udøvede sin beføjelse gennem rigspolitichefen, politidirektøren og politimestrene. Den bestemmelse, der betegnede et glidende fikspunkt for den politiske afgørelse af, hvor den operative kompetence lå, var § 114. Fortolk-

ningsmulighederne, der er legio, ligger mellem linierne på paragraffens stk. 1. og stk. 2. I stk. 1 fastslås det, at politidirektøren og politimestrene har den *selvstændige* ledelse af kredsens politi. Stk. 2 hedder: »I Tilfælde, hvor en Politiundersøgelse eller anden politimæssig Opgave nødvendiggør et Samarbejde mellem flere Politikredse eller kræver særlige Forholdsregler, kan *Rigspolitichefen* efter Forhandling med vedkommende Politimestre træffe de Foranstaltninger, som maatte findes paakrævet. *Justitsministeren* fastsætter de nærmere Regler herom« (mine udhævninger).

Der havde længe hos rigspolitichefen været ønsket om at styrke ordenspolitiafdelingen. Ved rigspolitiets indførelse i 1938 havde det nye organisationsapparat i store træk blot overtaget Statspolitiet, der var det landsdækkende kriminalpoliti, og føjet nogle kontorer til – men ikke foretaget en egentlig omstrukturering og ændring af sagsfordelingen.

Dansk Politiforbund, ordenspolitiets faglige organisation, var da også utilfreds med tingenes tilstand. Forbundet oplevede en udpræget skævhed i rigspolitichefembedet i kriminalpolitiets favør blandt andet ved, at ordenspolitiets personalesager blev varetaget af politikommisær Michael Laursen, der i årevis havde behandlet personalesagerne i kriminalpolitiet. Han var fulgt med fra statspolitiet, hvor han blev ansat allerede i 1913, og siden var han avanceret til også at dele forkontor og sekretær med rigspolitichefen. Han vedblev med at være embedets grå eminence indtil reorganiseringen i 1952. Men utilfredsheden skyldtes også, at den øverste ledelse af ordenspolitiet var svag. Ikke at den var udygtig, blot at den manglede, fordi politiinspektør Arthur Dahl i stigende grad oplugtes af sit arbejde som chef for Statens Civile Luftværn.

Den øverste ledelse

Ved skrivelse af 27. februar 1941 foreslog forbundsformand Schytt Larsen, at der oprettedes stillinger som vicepolitichef for ordenspolitiet samt yderligere 1 politiinspektør, 1 politikommisær – alt med det formål at styrke ordenspolitiets repræsentation i rigspolitichefens ledelse. Præcis en måned efter, den 27. marts, skriver rigspolitichefen til Justitsministeriet og anmoder i første række om, at den ledige politiinspektør-stilling efter sikkerhedspolitichefens afgang i januar 1940 må blive besat ved konstitution under hensyn til styrkeudvidelsen og etableringen af udrykningstjenesten. Det hedder i skrivelserne: »et stærkt, sammentømret uniformeret Korps med vidtgaaende

Adolf Schytt Larsen (1898-1961) blev ansat som politibetjent i København i 1923. Ret hurtigt kom han ind i arbejdet i politipersonalets faglige organisationer. Formand for Københavns Politiforening 1937-38, formand for Dansk Politiforbund 1938-52, formand for Nordisk Politiforbund i samme periode. Blev politikommisær i Esbjerg 1952, fra 1954 socialdemokratisk medlem af Esbjerg byråd (viceborgmester) indtil sin død i 1961. Da tyskerne 19. september 1944 invaderede og raserede forbundets kontorer, fortrak Schytt Larsen med flere til Sverige, hvorfra han ledede det organisatoriske arbejde.

Opgaver af militærlignende Karakter« kræver ledelse, instruktion og planlægning. Dette opnås kun ved en stærk centralledelse med de rette medarbejdere.

Efter Justitsministeriets accept heraf instillede rigspolitichefen Carsten Arbøl til konstitueret politiinspektør som daglig leder af Ordens- og Færdselspolitiafdelingen ved rigspolitichefembedet med politiinspektør Arthur Dahl som chef. Arbøl, der var cand. jur. fra 1925, var den 1. oktober 1931 blev politiassistent i Københavns Politi. Siden 1935 havde han arbejdet umiddelbart under Dahl, der da var souschef for ordenspolitiet med Københavns Politis udrykningstjeneste som sit hovedområde. Den 19. maj 1938 blev Arbøl beskikket som politiinspektør for IV. afdeling (familieretlige og næringsretlige sager (krisesager) samt eftersøgningsager) ved Københavns Politi. Justitsministeriet mukker noget over, at rigspolitichefen atter knytter en »københavner« til sig, men Arbøl bliver konstitueret fra den 1. juli 1941 at regne. Rigspolitichefen fik også konstitueret en politikommisær til at tage sig af ordenspolitiets personalesager. Det var til gengæld en provinsmand.

Den 9. juli 1941 blev rigspolitichef Thune Jacobsen udnævnt til justitsminister. Vicepolitichef Begtrup-Hansen blev herefter konstitueret som rigs-

politichef og politiinspektør Dahl, der som nævnt både var øverste leder af rigspolitichefens ordensafdeling og af Statens Civile Luftværn, blev konstitueret som ny vicepolitichef. Dahl havde siden rigspolitiets oprettelse pr. 1. april 1938 været politiinspektør ved embedet. Han var cand. jur. fra 1927 og blev beskikket som politiassistent den 1. juli 1934 ved Københavns politi med det formål at opbygge hovedstadens udrykningstjeneste. Den 1. maj 1937 blev han politiinspektør for IV. afdeling, men allerede den 1. november samme år hentede chefen for Statspolitiet, Thune Jacobsen, Dahl over til sig med henblik på opbygningen af det nye rigspoliti. Fra denne dato blev Arbøl så i stedet konstitueret som politiinspektør for Københavns Politis IV. afdeling.

Formanden for Dansk Politiforbund siden 1938, Adolf Schytt Larsen, blev ansat som politibetjent ved Københavns Politi i 1923. Den 1. december 1940 blev han udnævnt til politiassistent af 2. grad og efter ansøgning stationeret ved Ordens- og Færdselspolitiafdelingen hos rigspolitichefen. Schytt Larsen, der var uddannet i udrykningstjeneste, skulle som sagsbehandler kort tid efter komme til at forestå tilrettelæggelsen af den landsdækkende udrykningstjenestes opbygning og deltage på rigspolitichefens instruktørkursus i januar-februar 1942. Arbøls konstitutionsstilling blev med henblik på hans udnævnelse konverteret fra kriminalpolitiet til ordenspolitiet som en fast stilling, som han indtrådte i den 1. marts 1942.

Som det ses, blev det danske ordenspolitis ledelse i løbet af nogle få måneder af 1941 meget kraftigt befæstet – på alle niveauer: det politiske (qua justitsministeren), det administrative (qua vicepolitichefen og politiinspektøren) og det fagforeningspolitiske (qua forbundsformanden). Det fik betydning for organiseringen af den landsdækkende udrykningstjeneste.

Det ordinære personale

Ordenspolitiets styrke blev med loven af 16. april 1941 bragt op på ialt 4.100 mand. Der var tale om en forøgelse på 46 % i antallet af fastansatte politibetjente i forhold til den tidligere normeringslov vedtaget umiddelbart før besættelsen, hvor styrken udgjorde 2.800. I april og juli måned 1940 var der godt nok blevet ansat 1.400 honorarlønnede politibetjente. Dengang havde såvel Justitsministeriet som Finansministeriet forudsat, at denne store udvidelse var en midlertidig ordning. Men nu blev de honorarlønnede til rigtige, fastansatte politimænd. Lidt over halvdelen af de normerede stillinger

skulle bruges til ansættelse af menige politibetjente, mens den anden halvdel skulle konverteres til overordnede stillinger.

Daværende politiinspektør Arthur Dahl havde overbevisende argumenteret for denne ekstraordinære forøgelse af ordenspolitiet. Den politimæssige situation krævede fasthed indadtil og autoritet udadtil. Han skrev således i indstillingen: »Den rene Patrouille-, Vagt- og Sikkerhedstjeneste er imidlertid nu blevet saa omfattende, at langt den største Del af Ordenspolitiets Styrker medgaar hertil, og denne Tjeneste, som ikke maa undervurderes, idet fejle Dispositioner under de nuværende Forhold kan blive skæbnesvangre for Staten, maa naturnødvendigt . . . kræve en Opbygning af Politiet efter militære Mønstre«. For at realisere denne målsætning krævedes tre forhold opfyldt. For det første skabelsen af en ensartet styrke ved afskaffelsen af 2. klasses politibetjente, det vil sige de honorarlønnede. For det andet en betydelig udvidelse af politiets kommandoposter. For det tredje en mere vidtgående centralisering af politiets ledelse.

Med hensyn til den forbedrede chargering krævede alene udrykningstjenestens organisering følgende: 100 poster som delingsførere – hertil manglede 85 politiassistentstillinger af 2. grad – og 200 poster som halvdelingsførere, som dog kunne udfyldes af de allerede normerede overbetjentstillinger. Til gengæld savnede rigspolitichefen 400 gruppeførere. En særlig overordnet stilling til at bestride denne post eksisterede ikke, hvorfor der foresloges oprettet 400 nye stillinger som overbetjent af 2. grad.

Rigspolitichefens udrykningstjeneste, der formelt var blevet oprettet med chefens skrivelse af 23. juni 1939 til Justitsministeriet havde hidtil uden for København været organiseret som 9 delinger betegnet udrykningskommandoer hver ledet af en politikommisær.

Enkadreringen

Politiassistent Schytt Larsen udarbejdede nu den 22. august 1941 et referat vedrørende oprettelsen af nye udrykningsdelinger. Han opdelte delingerne i tre kategorier: A-delinger, B-delinger og R(Reserve)-delinger. A-delingerne var beregnet til de byer, som var tildelt en særlig styrkeudvidelse med det udtrykkelige formål at oprette udrykningsafdelinger, fordi disse delinger måtte forventes mest anvendt. A-delingerne skulle forsynes med udrustning i større omfang, og delingernes uddannelse skulle være mere omfattende og

grundig end B-delingerne (og R-delingerne). A-delingerne var med andre ord de primære udrykningsdelinger (det faste beredskab). B-delingerne skulle etableres i de mindre byer. De tre delings-typer betegnede tillige forskellige beredskabsgrader afhængig af urolighedernes alvor og omfang. Endelig foreslog Schytt Larsen oprettet en særlig udrykningskommando omfattende hele kystpolitiet, fordelt med 3 B-delinger og 7 R-delinger, såfremt det helt undtagelsesvist skulle vise sig nødvendigt at benytte dette personale.

Den 25. august 1941 drøftedes udkastet til organisationsplanen med politiinspektør Arbøl. Hensigten var, at så vidt muligt hele ordenspolitikrets personale om nødvendigt skulle kunne indgå i udrykningstjenestens samlede formationer. Med den eksisterende fordeling og besættelse af de chargede stillinger var denne ideelle opbygning ikke fuldtud mulig, men indtil videre besluttedes det, at der skulle oprettes ialt 54 delinger uden for Københavns politikreds, 9 A-delinger, 10 1/2 B-delinger 34 1/2 R-delinger. A-delingerne skulle fordeles på følgende måde: 2 delinger til Frederiksberg, 2 delinger til Odense (område: Fyn), 2 delinger i Aarhus (Midtjylland), 2 delinger til Aalborg (Nordjylland) og 1 deling til Aabenraa (Sønderjylland).

Med rigspolitichefens cirkulære nr. 16 af 12. marts 1942 blev »Den samlede Udrykningstjeneste« formelt oprettet. Alle landets politikredse, eksklusive København, opdelt i 11 udrykningskommandoer (+ en særlig kommando omfattende kystpolitiet). Udvalgte politimestre havde overledelsen af hver kommando, hvilken beføjelse politimesteren udøvede gennem en politikommissær, der var kommandofører (en politiassistent af 1. grad og en overpolitibetjent af 1. grad skulle tjene som henholdsvis reservekommandofører og ordonnans). Hver deling, uanset type, kom til at bestå af 29 mand. 1 politiassistent af 2. grad som delingsfører, 2 overpolitibetjente af 1. grad som halvdelingsførere, 4 overpolitibetjente af 2. grad som gruppeførere og 22 menige politibetjente. Således blev 1.566 politimænd fordelt på delingsenheder og 36 politimænd blev indsat i kommandodelelserne (eksklusive politimestrene), hvorved den organiserede udrykningstjeneste *uden for København* kom til at omfatte ialt 1.602 tjenstgørende i ordenspolitiet. Men rigspolitichefen henstillede derudover til politimestrene, at hele det øvrige personale skulle gennemgå uddannelsen i udrykningstjeneste, i det omfang den daglige tjeneste muliggjorde dette. Det skulle danne en ekstra reserve. Ifølge udrykningscirkulæret skulle der etableres skyttegrupper, dog foreløbig kun inden for de 9 A-delinger, som skulle oplæres i skydning med pistol, karabin og eventuelt maskinpistol.

Efter denne plan bestod den organiserede styrke til en formeret indsats mod oprør under overordentlige forhold i 1942 af minimum 3.002 ordenspolitimænd (incl København). Med normeringsloven for 1942/1943 udgjorde ordenspolitiets samlede styrke 4.553 mand.

Uddannelsen

Udrykningsuddannelsens teoretiske del omfattede: »Love og andre retlige Bestemmelser af Vigtighed for Udrykningstjenesten (Grundloven (Forenings- og Forsamlingsret, Optog og Opløb) med tilhørende ekstraordinære Bestemmelser, Retsplejelov, Straffelov, Politiets Magtanvendelse, Uniformslov, Urolov, Vaabenlov, Luftværn og Forholdet til den tyske Værnemagt)«. I januar og februar 1942 blev der arrangeret 2 kurser for instruktører i udrykningstjeneste (henholdsvis politikommissærer/politiassistenter og overbetjente af 1. grad). Begge kurser var af 3 ugers varighed.

Politiinspektør Arbøl havde til brug for undervisningen udarbejdet et hæfte med titlen: »*Polititaktik* (Ordenspolitiets Massetjeneste)« fra december 1941. Det bestod af politiadjutant Fritz Jacobsens tidligere omtalte tre artikler fra Maanedsskrift for Politikundskab og Polititeknik fra 1933. Undervisningshæftet blev indledt med 55 siders oversættelse af et afsnit: »Die Lehre von der Polizeiverwendung« i Polizei-Oberst W. Neese: »Das Lehrbuch führt die Polizeischulen« fra 1930. Arbøl havde som grundlag for sin teoretiske undervisning af befalingsmændene ved organiseringen af Københavns Politis udrykningstjeneste i efteråret 1932 anvendt en oversættelse, som han selv havde forestået. Weimar-republikkens politilære skulle således blive det danske rigspolitis grundlæggende teoretiske ballast, da hele landets ordenspoliti blev organiseret som en samlet udrykningstjeneste i 1942.

August-oprøret

Den 10. august 1943 udsendte den konstituerede politimester, politifuldmægtig Halsteen, i Esbjerg på baggrund af flere dages sabotageaktioner en politibekendtgørelse i henhold til politiloven af 1871, hvorefter eksempelvis samlinger af mennesker udover 5 ville blive betragtet som opløb og splittet med magt. Denne og andre tidligere bekendtgørelser var udslag af en dansk, lokal undtagelsestilstand – i retlig forstand. Men Udenrigsministeriets Pressebureau forbød alle vendinger som »undtagelsestilstand«, »belej-

Efter at tyskerne 27. august 1943 havde overrakt den danske regering et omfattende ultimatum med krav om dødsstraf for sabotage, indførelse af undtagelsestilstand og meget andet, var ingen mere i tvivl om udviklingen.

Lørdag 28. august søgte tyskerne endnu engang at provokere ved at arrangere en militærparade på Rådhuspladsen, – men som billedet viser, var interessen trods militærmusikken meget begrænset.

Foto: Politiken.

ringstilstand« eller lignende, de måtte kun kaldes »særlige politiforanstillinger«.

Og den 11. august 1943 brød danskernes mistillid med politikerne ud i lys lue – efter et møde med 2.000 arbejdere aftenen før. Denne dags bystrejke – besættelsestidens første generalstrejke – betegnede kulminationen på arbejderopstanden i Esbjerg og var erklæret som en »protest mod undtagelsestilstanden«.

Oprøret var allerede tændt i Odense. Det havde ulmet kraftigt i en lille uges tid, og den 11. august gik der skred i urolighederne ved slagsmål i gaderne mellem danske soldater og dansk politi og tyske soldater. Den 18. august brød generalstrejken løs. Politimester Aage Agersted, der var Chef for Ordenspolitikkommandoen med base i Aabenraa, havde meldt sin ankomst til byen. Agersted havde tilkaldt ordenspolitikkommandoens konsignerede mandskab fra Skive kaserne og en deling fra Sydsjælland. På denne dag kulminerede ødelæggelserne.

Politimesteren i Odense kunne allerede den 21. august, da urolighederne

var for nedadgående, om formiddagen glædeligt melde til Statsadvokaten for særlige Anliggender, at den lokale befolkning ikke var de danske myndigheder »uvenlig stemt«. Som i Esbjerg blev der denne dag også holdt stormøde. I Odense var det faktisk spontant organiseret, idet ialt 1.000-1.500 mennesker begav sig til stadion om formiddagen den 21. Da mødet var ved at være slut gik en sønderjysk politiassistent, der i 1940 havde deltaget i »spadeslaget« mod nazisterne i Haderslev, til mikrofonen. Han sluttede sin tale med: »Strejken . . . vil politiet slet ikke blande sig i. Det må I selv ordne. Politiet vil kun opretholde ro og orden. Vi har kun at vente til den dag igen kommer, hvor vi er et frit land . . .«. Og forsamlingens jubel kendte selvsagt ingen grænser. »Længe leve det danske politi«.

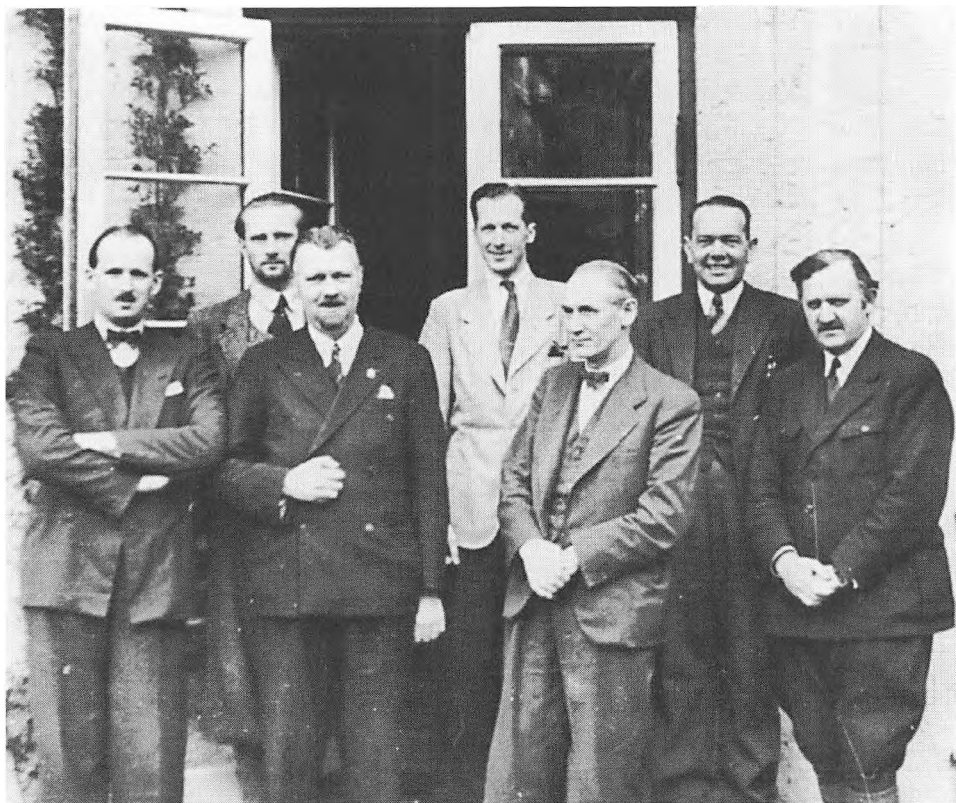
Det blev besættelsestidens vendepunkt i forholdet mellem politi og borger.

Den 25. august – efter at roen var genoprettet i byen to dage før – blev politiinspektør Carsten Arbøl af Justitsministeriet beskikket til »indtil videre at overtage Ledelsen af Kriminalpolitiet og Ordenspolitiet« i Odense Købstad, mens Agersted tog til Jylland for at klare de der opståede uroligheder. Den af Justitsministeriet længe forberedte højere kommandostruktur trådte nu i værk for første gang – men post factum.

Allerede den 23. august havde Justitsministeriet pr. fjernskriver udsendt følgende direktiv – med Kansteins indforståelse – til samtlige politimestre: »Foranlediget ved de sidste Dages Begivenheder skal man anmode d’Herrer om at instruere Politistyrken om, at det danske Politi, saafremt der sættes tyske militære Patrouiller ind mod Befolkningen, straks skal trække sig tilbage fra den eller de Gader, hvor de tyske Tropper indsættes, saaledes at det undgaas, at det danske Politi og de tyske Tropper kommer til at gribe ind Side om Side over for Befolkningen . . .«.

Den 28. august 1943

Den 28. august eksekverede tyskerne besættelsens 1. henrettelse – det skete i dølgsmål, men det var ventet. Samme dag kl. 9.00 præsenteredes den danske regering for den tyske rigsregerings »fait accompli«: øjeblikkelig erklæring af civil undtagelsestilstand over hele landet, udstedelse af anordninger og idømmelse af maksimumstraffe – under anvendelse af Scavenius-regeringens fuldmagtslov. Og endelig krav om indførelse af den umulige betingelse: dødsstraffen.

Dette billede viser en del af den illegale politiledelse efter 19. september 1944. Fra venstre ses (nævnt med de daværende charger) vicepolititiinspektør J. P. Schou, politimester Palle Høybye, politiassistent Erik Lykkestrup, politibetjent Børge Kronsted, kriminalassistent H. C. Andersen, politiassistent Svend Rasmussen og polititiinspektør Sven A. Holten.

Denne dag formulerede den danske regering og de danske politikere i enighed – efter Buhls koncept – omsider det kategoriske nej til en fortsættelse af samarbejdspolitikken.

Samme dag havde Dansk Politiforbunds forhandlingsudvalg et møde med Københavns Politiforenings forhandlingsudvalg i anledning af denne forenings forhandlinger med politidirektøren om tjensteordningen. De krævede tjenestetiden nedsat fra 12 timer til 10 timer – og bespisning nu. Stamm havde på det seneste været »mere og mere hidsig og uligevægtig«. Forbundsformand Schytt Larsen formulerede imidlertid den aktuelle pro-

blemstilling således, at det helt afgørende spørgsmål var, om det danske politi ved egne styrker var i stand til at opretholde ro og orden eller ej. Og svaret konkretiseredes således af hovedbestyrelsesmedlem Ørsbo: »Naar Politiet gik ud til Uroligheder, var det kun for at opretholde Ro og Orden og ikke med den Tanke, hvem der eventuelt vandt Krigen . . . Det var det vigtigste, at Politiet stod godt over for Befolkningen«.

Og atter samme dag samledes rigspolitichefen, vicepolitichefen, politidirektøren, formanden for Politimesterforeningen, og formændene for Dansk Politiforbund og Danske Kriminalpolitiforening – og sidst men ikke mindst justitsminister Thune Jacobsen – til besættelsestidens mest principielle møde. Det var ikke ofte at den samlede ledelse og organisationerne holdt fælles møder. Mødets resultat var en enighed om, at politiet ikke kunne deltage i nogen form for efterforskning, der havde til formål at bringe danskere for den tyske krigsret, og for ordenspolitiets vedkommende, at det *»ikke kunde indsættes mod Folk, der demonstrerede i Anledning af Forhold, der stod i Forbindelse med Besættelsen«*. Politiets generalfuldmagt – med omvendt fortegn.

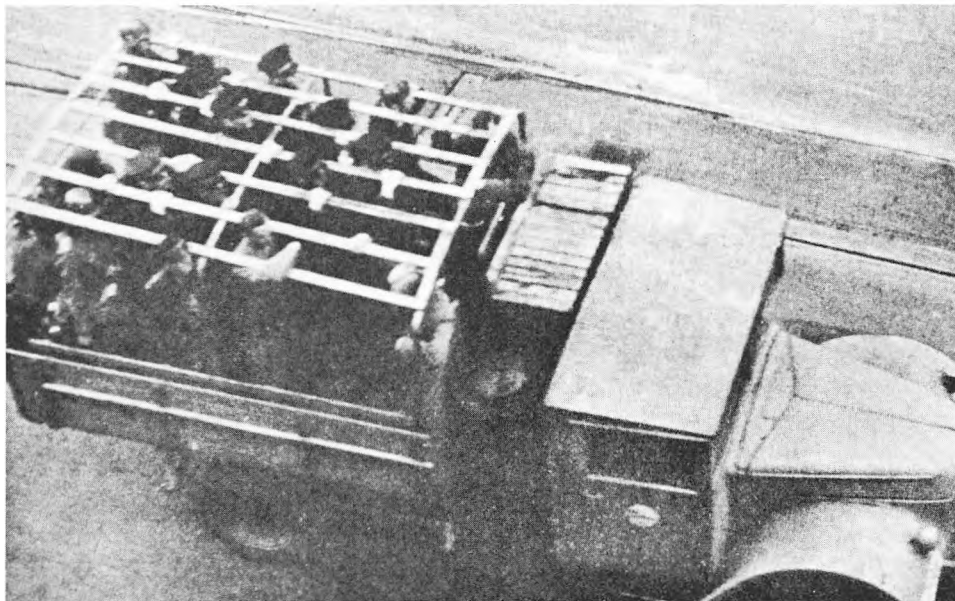
Ingen våbenmagt

To gange senere, i 1944 under folkestrejken og på årsdagen for indførelsen af undtagelsestilstanden, måtte politiet gennem cirkulæreskrivelser til politimestrene true befolkningen med, at skydevåben kunne blive taget i anvendelse. På årsdagen blev våbene ikke brugt.

Under hele folkestrejken blev danskere dræbt af kugler, endog granater, fra det tyske militær. såvel medlemmer af værnemagten som SS og det tyske politi samt danske håndlangere, herunder civile, fra forskellige hjælpekorps, i særdeleshed Schalburgkorpset. På grund af politiets passivitet blev det i følge øjenvidneskildringer nærmest forsøgt afvæbnet af vrede vesterbroere, der ville bruge politiets våben mod tyskerne. I henhold til Københavns Politis beretning var der eksempler på dansk brug af skræmmeskud; i eet tilfælde med en såret demonstrant til følge.

Tyskerne krævede allerede den 1. juli, da opstanden for alvor var brudt løs, Eivind Larsens afgang som departementschef medsamlet en ændring af de politimæssige instruktioner – senere på dagen præciseret til, at politiet uopholdeligt fik ordre til *»mit der Waffe entgegentreten«*.

De tyske besættelsesmyndigheder trak sig dog med hensyn til personskif-

Efter aktionen 19. september 1944 blev politifolkene som slagtekvæg på åbne lastvogne kørt til Københavns frihavn for derfra i skibet »Cometa« at blive sejlet til Tyskland. Billedet, der selvfølgelig er taget med »skjult camera«, viser en sådan transport, som dannede optakt til et meget dramatisk ophold i tyske slavelejre.

Foto: Politiken.

tet, men truede samtidig Eivind Larsen med, at hans skarpe modvillighed over for sabotagebevogtningen kunne betyde »das Ende der dänischen Polizei«.

Og det skete som bekendt.

Besættelsesmyndighedernes angst for det danske politi skyldtes håndteringen af folkestrejken, herunder politiets demonstrative tilbagetrækninger, når tyskerne nærmede sig, det parisiske politis nylige eksempel, hvor våbnene pludselig vendtes mod tyskerne, og sikre underretninger om, at en række danske politifolk allerede var dybt engageret i illegalt arbejde.

Den 19. september 1944 likvideredes politiet. I alt 1.967 politibetjente, næsten kun fra ordenspolitiet, sendtes i tyske koncentrationslejre. Dér døde 81 danske politifolk.

Modstandskampen, også med deltagelse af politifolk fra alle charger, tog nu til i styrke – og i Sverige opbyggedes Den Danske Brigade, inklusive en ordenspolitikkommando, til bekæmpelse af oprør under en mulig kaossituation i kølvandet af den længe ventede befrielse.

Befrielsen

Så sent som den 20. april 1945 funderede socialdemokraten Vilhelm Buhl, der var besættelsens sidste parlamentariske statsminister og blev befrielsens første, i et notat over forskellige typer af regeringsdannelse. En ren politisk regering ville være en umulighed. Et forretningsministerium var en meget svag løsning i forhold til en fællesregering som foreslået af Frihedsrådet, fordi Rigsdagen og de politiske ministre trods alt kunne stå sammen. Fællesregeringen ville være det columbusæg, der skulle stabilisere det danske efterkrigssamfund: »Modstandsbevægelsens våbenmonopol vil være brudt. Statens ordensmagt genoprettet«.

Og det blev en fifty-fifty regering med 9 ministre til det gamle system og 9 ministre til den nye folkelige bevægelse. Den var faktisk klar allerede den 1. maj. Med Buhl som statsminister og Christmas Møller som udenrigsminister. Med Ole Bjørn Kraft som forsvarsminister og Niels Busch-Jensen fra »Ringene« som justitsminister. 4 af de 9 modstandsministre var ministre uden portefølje.

Vilhelm Buhl udstedte den 7. maj 1945 en foreløbig lov, jf. grundlovens § 23, der ophævede den forkætrede kommunistlov og medførte, at de kommunistiske folketingsmedlemmer atter kunne indtage deres sæder. Den 9. maj genåbnedes Rigsdagen. Politiet blev genopstillet den 13. maj 1945.

Uniformsforbud, demonstrationsforbud, forbud mod udendørs møder, forbud mod indendørs møder, foreningsforbud, internering – alle forbud eller påbud håndhævet af politimyndighederne – var en fast og uadskillelig bestanddel af den danske politiske kultur ikke bare under besættelsen, men i forskellige grader hele vejen op igennem 30'erne. Den slags politiske indgreb i de demokratiske frihedsrettigheder blev nu fra maj 1945 som en ond drøm lagt bag det danske folk.

Og ordenspolitiets organisation, Dansk Politiforbund, skulle sætte den nye kurs.

Thune Jacobsen fik aldrig lov til at fortsætte i sit gamle embede som rigspolitichef. Den konstituerede rigspolitichef Begtrup-Hansen fortsatte i sin rolle efter befrielsen. Han anmodede nu den hjemvendte chef for ordenspolitikkommandoet ved Den Danske Brigade, politikommissær Ejnar Kelnæs, om at udarbejde et forslag til genopbygning af udrykningstjenesten og dens uddannelse.

I uddannelsesplanen indgik disciplinerne: angreb, forsvar, storm,

Politiinspektør Einer Mellerup og politiassistent Niels Viggo Soltoft havde netop ladet politigårdens danske flag gå til tops på bygningens tag 5. maj, da de fra en nærliggende bygning blev beskudt. En amerikansk filmfotograf, der var med i den danske modstandsbevægelse, besvarede ilden, medens Mellerup (bagest) og Soltoft kom i sikkerhed.

håndgranatkastning, gadekampe, kombinerede barrikadekampe og bygningskampe. Planen blev sendt til Dansk Politiforbund til udtalelse. Forbundet, der talte omkring 9.000 medlemmer, var mildt sagt målløs. Medlemmerne skulle ikke uddannes til politisoldater.

Den 25. september 1945 sendte forbundet sin principielle svarskrivelse til rigspolitichefen. Forbundet tog »stærk Afstand« fra navnlig de sidstnævnte discipliner, idet »det ikke kan være nogen politimæssig Opgave at tilintetgøre bevæbnede Demonstranter, som har besat en Bygning, ligesom det ej heller kan være Politiets Opgave at rense en Gade for bevæbnede Demonstranter, der har bygget Barrikader. Disse opgaver maa naturligvis henhøre under Militæret, . . .«. Forbundets hovedbestyrelse kunne til gengæld fuldt tiltræde uddannelse i skydning og optræden i samlede formationer med henblik på kommende års uroligheder.

Dansk Politiforbund afsluttede sin skrivelse således (mine udhævninger):

»Naar man fra Forbundets Side saa skarpt tager Afstand fra den fore-

slaaede *almindelige Militarisering* af Korpset, ligger det selvsagt i, at Politiets Opgave her i Danmark er en ganske anden end for eksempel indenfor det tyske Politi. Det danske Politi har saaledes gennem en meget lang Aarrække været paalagt Løsningen af mange civile Opgaver, og disse Hverv vil det være ganske udelukket at løse paa tilfredsstillende Maade, saafremt Politiet blot een Gang har været sat ind paa at nedkæmpe og tilintetgøre bevæbnede Demonstranter, . . . Man skal derfor meget henstille, at det udarbejdede Forslag til Uddannelse af Politimænd i Udrykningstjeneste gøres til Genstand for en indgaaende og detailleret Drøftelse, saaledes at de Discipliner, der griber ind paa de militære Omraader, udskydes til Fordel for de Discipliner, som tager Sigte paa at dygtiggøre Personalet i Brug af Skydevaaben og i Udnyttelsen af de Formationer, som man politimæssigt maa anse for mest hensigtsmæssig til at løse politimæssige Opgaver, og man forventer, at der fra Herr Rigspolitichefens Side *snarest vil blive gjort Skridt til at omlægge den paabegyndte Uddannelse paa en saadan Maade, at den fuldt ud svarer til, hvad den danske Befolkning venter sig af det danske Politi, . . .*«.

Forbundet ventede længe på svar fra Rigspolitichefen. Men forhandlinger med den faglige organisation blev herefter indledt. Til afløsning af landets første cirkulære om udrykningstjenesten af 12. marts 1942 udstedte rigspolitichefen den 16. marts 1948 et nyt cirkulære om beredskabstjenesten.

Den nye uddannelse kom til at bestå i evolering, gastjeneste, skydeøvelser (med pistol og maskinpistol) og lettere taktiske øvelser i forbindelse med bykort og planspil. Men hele træningen skulle tage sit klare udgangspunkt i den grundsætning, at det uniformerede ordenspoliti skulle kunne løse de almindelige opgaver til opretholdelse af den indre fred udelukkende under anvendelse af de sædvanlige magtmidler – det vil sige staven og i det højeste tåregas.

Kilder

Henning Koch »Demokrati – slå til! Statslig nødret, ordenspoliti og frihedsrettigheder 1932-1945«, Gyldendal, København 1994.

For så vidt angår oplysningerne fra tiden efter 5. maj 1945 hviler de på Beretninger om Dansk Politiforbunds Virksomhed 1945-1946 og 1946-1948.

Reservepolitibetjent i modstandskampen

*Beskrevet af Erik Boest efter adskillige samtaler med
en af beretningens hovedpersoner*

Carl Kristian Pedersen startede sin illegale løbebane i maj 1943, efter at han som reservepolitibetjent var forflyttet til jernbanebevogtningen i Randers. Fra februar 1944 blev han stationeret på Randers politistation. Som ungdomsleder i »Frivilligt Drenges Forbund« (FDF) begyndte han at fordele illegale blade, blandt andet »Niels Jydes Breve«, ligesom han deltog i salg af illegale bøger.

Sammen med en kammerat fra ungdomsarbejdet, lærer Eivind Jacobsen, dannede de en modstandsgruppe mod besættelsesmagten. Gennem en FDF'er, der var indkaldt ved Garderhusarregimentet i Næstved, kom Carl Pedersen og Eivind Jacobsen i løbet af oktober 1943 i forbindelse med stud.theol., kornet Christian Ulrik Hansen, der havde tilknytning til Dansk Samling, og som sammen med godsejer Flemming Juncker var i færd med at organisere grupper til at modtage nedkastede våben og sprængstoffer.

Ved kontakten med Ulrik Hansen havde Carl Pedersen og Eivind Jacobsen allerede den første modstandsgruppe klar.

Nogle af de første sabotageaktioner Carl Pedersen og Eivind Jacobsens gruppe deltog i var vendt mod de vognmænds lastbiler, der dagligt kørte for tyskerne på Tirstrup flyveplads.

Når disse værnemageres biler vendte tilbage til Randers efter endt arbejdsdag, fulgte gruppemedlemmer efter lastbilerne og iagttog, hvor de blev parkeret. Senere på aftenen saboterede gruppen bilerne – ved sprængning eller ved afbrænding. Hvis værnemageren ikke havde taget ved lære, gentog man nogen tid senere aktionen mod nyanskaffede biler.

Carl Pedersen havde personligt været med til 3 våbenmodtagelser af de 5-6 nedkastninger, der skete i hans tid, uagtet ledere – af indlysende grunde

– burde afholde sig fra at deltage. Men hans egen deltagelse havde hver gang været nødvendig.

Den første nedkastning, omkring 13.-14. december 1943, foregik ved Fusingø vest for Randers. En modstandsveteran fra Hvidstengruppen ledede modtagelsen som en slags instruktør. Ved modtagelsen deltog 8 mand, hvoraf 2 var posteret som vagter ved adgangsvejene til selve modtagepladsen.

Markeringen på modtagepladsen skete med hjælp af 3 hvide og en rød håndlygte.

Der blev modtaget 6 containere, der blev gemt i skoven – tildækket med blade og grene – indtil transportfolkene den følgende dag transportererede »godset« væk.

»Godset« blev ved ingen af de modtagelser, som Pedersen deltog i, eller som han havde foranlediget sine grupper ud til, transporteret til depot eller til et opbevaringssted før tidligst den følgende dag.

Ret hurtigt efter en nedkastning sendte tyskerne patruljer ud og oprettede vejspærringer i det aktuelle område. Selvom tyskerne ikke var bekendt med det nøjagtige nedkastningssted, havde de tyske luftmeldeposter kunne angive indflyvningsrute og sandsynligt nedkastningsområde – blandt andet på grund af flyets højdeændring umiddelbart før nedkastningen.

Erik Boest, politikommissær. Ansat i politiet i 1958. Meget aktiv i Politihistorisk Selskab med besættel-
sestidens historie som speciale og daglig beskæftiget
med arbejdsopgaver omkring Politihistorisk Mu-
seum.

Efter en våbenmodtagelse, hvor de fleste af modtagefolkene havde været bevæbnet, gemte man altid våbnene i nærheden for senere afhentning. I intet tilfælde blev våbnene medtaget på hjemturen, idet risikoen for at køre ind i en af tyskernes vejspærringer altid var til stede.

Modtagefolkernes transport til og fra et nedkastningssted skete altid på cykel – enkeltvis eller to og to sammen – og som hovedregel anvendtes forskellige ud- og hjemkørselsruter.

En senere modtagelse foregik i marts/april 1944 ved Værum sydvest for Randers. Ved denne nedkastning klarede gruppen selv modtagelsen med 10 mand.

Carl Pedersen blev ret hurtigt involveret i jernbanesabotage, og han deltog selv i sprængninger i Tebbestrup ved den sydlige indkørsel til Randers, ved Oust Mølle og nær Doktorparken ved Viborgvej i Randers.

Inden tilrettelæggelsen af en jernbanesabotageaktion konfererede Carl Pedersen som regel med en trafikassistent i Randers for at sikre sig mod, at tyskerne ikke pludselig havde ændret køreplanen, hvilket kunne bevirke, at man kom til at sprænge sporene foran et forkeret tog.

Da mange tyske troppetransporttog afgik på daværende tid ofte så tæt på hinanden, at det voldte store vanskeligheder pludselig at skaffe mandskab til disse jernbanesabotager, hvorfor hans egen deltagelse flere gange havde været absolut nødvendig.

Carl Pedersen underviste i våbenbrug samt anvendelse af sprængstoffer. Under en sådan instruktionsaften opdagede han pludselig, at der blandt de forsamlede gruppe-medlemmer befandt sig en Randerskollega, politibetjent Karl Vilhelm Jensen. Ingen af dem var gensidig bekendt med den andens illegale engagement.

Ikke før efter befrielsen – eller for enkeltes vedkommende efter Carl Pedersen blev anholdt af Gestapo – blev kollegerne på Randers politistation bekendt med, at han havde deltaget i modstandsarbejdet mod besættelsesmagten.

På stationen talte man dengang ikke om sit illegale arbejde, idet ingen var helt sikker på, hvem de kunne stole på. Af sikkerhedsgrunde kendte man ofte kun sin kammerats dæksnavn.

I april måned 1944 blev bylederne i Randers – boghandler Otto V. Olesen og kaptajn Østergaard – uventet taget af Gestapo.

Nogen tid senere blev Carl Pedersen og Eivind Jacobsen kontaktet af nedkastningschef Anton Toldstrup, som de ikke kendte i forvejen. De blev anmodet om at komme til møde i en lejlighed i Randers.

Ved mødet blev de begge opfordret til at overtage hvervenerne som byledere og distriktschefer for Randers by og opland, hvilket de gav tilsagn om.

Distriktet omfattede blandt andet Hornslet og Hadsten, hvor der begge steder var organiserede modstandsgrupper.

Den omstændighed, at de var to om begge betydelige poster, gav aldrig anledning til problemer.

En dag i maj 1944 fik Carl Pedersen – via kurer – pludselig besked fra Toldstrup om, at han straks skulle opsøge politiassistent Anton Bjerring, der var souschef ved Randers ordenspoliti, og give denne besked om, at alle de våben, der opbevarede på politistationens loft, snarest skulle flyttes til et mere sikkert sted.

Dette kom overraskende for Carl Pedersen – både at Bjerring var med i det illegale arbejde men også, at der opbevarede våben på stationsloftet.

Pedersen overbragte beskeden til Bjerring, der blev bestyrtet over at erfare, at en reservepolitibetjent vidste besked om det hemmelige våben-depot.

Efter den dag var Carl Pedersen i stand til at tale mere frit med souschefen, der fremover orienterede Pedersen om ting og hændelser af interesse for modstandsbevægelsen.

Carl Pedersen fik stor tillid til Bjerring, som i fornødent omfang blev orienteret, før planlagte aktioner løb af stablen, således at politiassistenten var i stand til at træffe de nødvendige foranstaltninger – til modstandsbevægelsens fordel.

8. juni 1944 indfandt Gestapo sig uventet på Eivind Jacobsens bopæl. Jacobsen havde i november 1943 deltaget i sprængningerne af Langeåbroerne, blandt andet sammen med læge Jørgen Røjel, men havde i første omgang undgået Gestapos opmærksomhed.

Ved Gestapos ankomst firede Jacobsen sig ved hjælp af et reb ned via altanen, men måtte springe det sidste stykke ned i baggården, hvorved han pådrog sig brud på det ene fodrodsben. Uantastet humpede han væk fra ejendommen, og fra en telefonbox fik han underrettet Carl Pedersen.

Af let forståelige årsager blev der ikke fotograferet inden for modstandsbevægelsen, men her er dog en sjælden undtagelse. Billedet viser en engelsk maskine, der netop har nedkastet en pæn samling våben og sprængstof til det ventende modtagerhold.

Foto: Velvilligt udlånt af Frihedsmuseet.

Amtslægen, som Pedersen havde en fast aftale med om i påkommende tilfælde at yde lægehjælp, blev alarmeret.

Carl Pedersens hustru, Gertrud Pedersen, der i forvejen var involveret i det illegale arbejde, og som senere blev en af Toldstrups faste kurerer, afhentede Eivind Jacobsen og kørte patienten til en af de i forvejen tilvejebragte »sikre lejligheder«, hvor han kom under lægebehandling.

Da Carl Pedersen imidlertid ikke turde lade sin »kompagnon« blive i den ellers »sikre lejlighed«, blev Jacobsen den følgende dag – af Gertrud Pedersen – transporteret til et sommerhus på Mols.

Denne forsigtighed skulle vise sig at være en meget nyttig disposition, idet tyskerne senere samme dag stormede lejligheden, efter at en ung pige – vist

nok fra samme ejendom – havde set en ukendt, stærkt humpende mand ankomme. Pigen, der kom sammen med en tysk soldat, havde fortalt vennen om sine iagttagelser, hvorefter »lavin« rullede.

Eivind Jacobsen kom nogen tid efter til Sverige, mens Carl Pedersen »gik under jorden« i Randers med amtslægens erklæring til politiet om, at han var sygemeldt på ubestemt tid, lidende af gulsot.

Da der var faldet lidt ro over gemytterne, og de nødvendige kontakter var skabt, tog Carl Pedersen ophold på Venø i Limfjorden, hvor Toldstrup havde oprettet en slags »Sabotagehøjskole«. Efter nogen tid overtalte Toldstrup ham til midlertidigt at vende tilbage til Randers, indtil Toldstrup havde fundet hans afløser, og indtil der var skaffet ham et nyt illegalt job.

På Venø traf Carl Pedersen politikommissær Palle Højby fra Horsens.

Da Carl Pedersen modtog besked om, at hans afløser var fundet, viste det sig at være politifuldmægtig Poul Larsen, – der havde været »under jorden« i Ålborgområdet. Poul Larsen blev i december 1944 taget af Gestapo i Ålborg og blev i marts 1945 henrettet i Ryvangen.

Carl Pedersen gik en måneds tid sammen med Poul Larsen og introducere sin afløser i modstandsarbejdet.

4. august 1944 ledede Poul Larsen en våbenmodtagelse ved Tange Sø med en Hadstengruppe. De modtog 12 containere – der blev gemt i skoven med henblik på senere afhentning.

Desværre overså Poul Larsens gruppe en container i faldskærm, der var havnet i et højt træ – hvor den næste dag blev opdaget af nogle skovarbejdere. En af disse underrettede Viborg politi, der informerede tyskerne.

Samme nat ledede Carl Pedersen en våben- og sprængstofmodtagelse på Kaattrup Hede, en snes kilometer nord for Randers. En modtagelse der ikke voldte problemer.

5. august 1944 blev Carl Pedersen orienteret om ladningen i skoven ved Tange Sø. Sammen med Poul Larsen og to mænd, hvoraf den ene var den unge student Marius Jespersen, kørte de i en lastvogn, tilhørende trævarefabrikant Nissen, fra Langå til Tange Sø – uden at vide, at Viborg politi og tyskerne var alarmeret.

Ved ankomsten til skoven læssede de containerne og slørede disse med forhåndværende materialer fra skovbunden. Ved 17-tiden belavede de sig på

at køre tilbage til Randers, da de pludselig blev opmærksomme på en bil, der kørte ind i skoven, hvor den gjorde holdt et stykke fra det sted, hvor Nissens generatorlastvogn holdt, og hvor alle straks gik i dækning.

Carl Pedersen kunne høre, at der blev talt dansk – det viste sig at være politiet fra Viborg.

Kort efter ankom en eller flere biler med tyske soldater. Pedersen fik straks Poul Larsen og Nissens chauffør til at forsvinde for ikke at falde i tyskerne kløer. Selv trak Carl Pedersen og Marius Jespersen sig uset tilbage, og i løbet af cirka en times tid nåede de til Bjerringbro. Men lastvognen med ladningen måtte de afskrive.

I Bjerringbro opsøgte Carl Pedersen en gammel FDF-kammerat for derfra at telefonere til Nissen, hvis lastvogn var efterladt i skoven, og som uvægerligt ville blive fundet. Pedersen blev afvist, da kammeraten ikke turde lade ham bruge telefonen.

Fra en telefonbox på Afholdshotellet ved Bjerringbro jernbanestation søgte han at komme i forbindelse med trævarefabrikant Nissen – der jo kunne forvente Gestapos besøg – men Nissens telefon blev ikke taget.

Efter flere forgæves opkald ringede Carl Pedersen til en lillebilvognmand i Bjerringbro og bestilte en tur til Randers.

I mellemtiden var det ret hurtigt lykkedes Poul Larsen og Nissens chauffør at nå frem til Bjerringbro, hvor de hyrede samme vognmand – som Carl Pedersen senere ringede til – og kørte mod Tange Sø, idet de – vel lidt for optimistisk – håbede på, at tyskerne ikke havde fundet den efterladte lastvogn.

I skoven opdagede de hurtigt, at der overalt vrimlede med tyske soldater.

Det lykkedes Poul Larsen at komme væk, men både Nissens chauffør og Bjerringbrochaufføren blev taget af tyskerne, som forinden havde fundet den efterladte lastvogn med containerne.

Det viste sig, at tyskerne gennem de tilfangetagne chauffører hurtigt fandt frem til Bjerringbrovognmanden, hvor de således opholdt sig, da Carl Pedersen senere ringede og bestilte en vogn. Vognmanden var ikke i stand til at advare Pedersen, da denne opgav, hvortil han bestilte lillebilen – en oplysning som tyskerne straks udnyttede.

Marius Jespersen og Carl Pedersen stod på gaden uden for jernbanestationen i Bjerringbro og ventede på lillebilen, da et par tyske vogne pludselig kørte op og standsede.

Klar over situationens alvor spurtede begge fra stedet i hver sin retning. Det lykkedes Jespersen at unddrage sig tilfangetagelse.

Under Pedersens flugt blev der skudt efter ham, uden at han dog ramtes, men han blev fanget af tyske Feldgendarmen.

Efter tilfangetagelsen blev Carl Pedersen kørt ud til nedkastningsstedet, hvor han blev gennembanket af tyskerne, der hurtigt ville have oplysning om, hvem der havde deltaget i modtagelsen. Han hævdede, at han ikke havde deltaget i modtagelsen, men alene var overtalt til at køre med for at afhente noget »gods«.

Ved 22-tiden blev Carl Pedersen og trævarefabrikant Nissens chauffør sammen kørt til Gestapos midtjyske hovedkvarter på Århus Universitets Kollegie, hvor Pedersen straks kom i forhør – hvor blandt andet gestapochefen, Kriminalrat Eugen Schwitzgebel, deltog.

På et tidspunkt under afhøringen stod Schwitzgebel med et nøglebundt i hånden. Da svarene ikke passede gestapochefen, langede denne pludselig nøglebundtet i hovedet på Carl Pedersen, hvorved det ene øjenbryn flængedes.

Under de tre første forhør – der altid foregik på Kollegiet – blev Pedersen udsat for slag og spark af Gestapofolkene og deres danske medhjælpere.

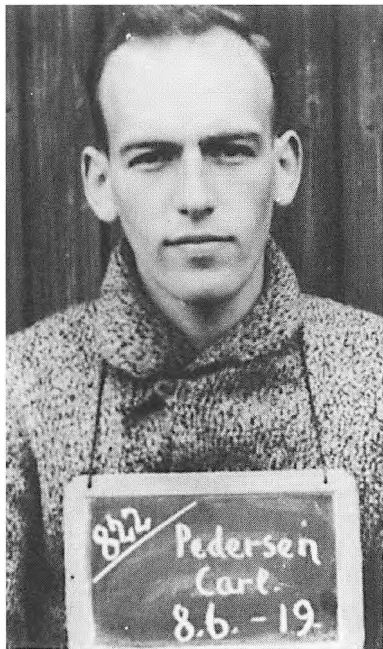
Efter de første tre-fire afhøringer blev Pedersen ikke længere udsat for overlast, idet tyskerne må have anset mulighederne for at fange eventuelle »medgerningsmænd« for at være tidsmæssigt forpasset.

Efter hver afhøring blev han bragt tilbage til Århus arrester tyske afdeling.

Efter at Carl Pedersen blev taget i Bjerringbro 5. august, blev Gertrud Pedersen underrettet om, at hendes mand ikke var vendt tilbage, hvorfor modstandsbevægelsen måtte gå ud fra, at han var faldet i tyskernes hænder. Gertrud Pedersen blev opfordret til straks at forlade Randers. Hun pakkede det nødvendigeste og rejste til Fredericia, hvor hun senere fik kontakt med Toldstrup, hvem hun tilbød sin assistance.

Efter cirka 3 ugers ophold i Århus arrest blev Carl Pedersen sammen med 8 andre »Häftlinge« sendt til Frøslevlejren. Han opholdt sig i lejren, da politikolleger fra Århus og Ålborg ankom efter tyskernes aktion »Möwe« den 19. september 1944.

Pedersen blev sammen med de mange kolleger sendt videre til den tyske

»Rigspolitichefens Afd. f. Ordens- og Færdselspoliti indberetter 10.8.1944, at Resbtj. Stam-Nr. 10837 Carl Kristian Pedersen, tjenstgørende i Randers Pkr., den 5.8.1944 er anholdt af det tyske Sikkerhedspoliti, medens han opholdt sig i Bjerringbro.

Resbtj. sigtes for Deltagelse i Borttransport af Sprængstof. 10.8.1944.«

Med denne lakoniske rundkastning blev ledelsen informeret om Carl Kristian Pedersens deltagelse i det illegale arbejde.

Foto: Frøslevlejren i efteråret 1944.

koncentrationslejr Neuengamme ved Hamborg, hvor han opholdt sig cirka en uges tid, inden turen fortsattes i de kolde kreaturvogne med 50 mand i hver, til den berygtede koncentrationslejr Buchenwald ved Weimar.

Under opholdet i Buchenwald blev Carl Pedersen syg, og med 40° i feber blev han indlagt på lejrens »Kleinrewir« med blandt andet ansigtsrosen. Han blev lagt i seng ved siden af en syg franskmand, hvor materien løb fra pågældendes ansigt.

Ved hjælp af en gammel avis, som blev placeret mellem patienternes ansigter, undgik Pedersens ansigt at komme i berøring med franskmandens.

Med et lille stykke medbragt spegepølse bestak Carl Pedersen en »sanitetter«, således at han snart fik en anden soveplads.

En fransk fangelæge – der havde fremstillet en form for svedkasse/lysbuekasse med 10-12 elektriske pærer – behandlede Pedersen ved at anbringe kassen over hans mave og bryst, således, at han på denne måde blev gennemvarmet godt og grundigt. Efterfølgende blev han indsvøbt i iskolde våde lagner, i den hensigt at slå feberen ned. En skrap kur, der dog virkede efter hensigten.

Omkring 20. december 1944 gik turen videre til krigsfangelejren, Stalag IV B, Mühlberg an der Elbe, der administreredes af Wehrmacht.

Fra krigsfangelejren blev Carl Pedersen sammen med cirka 100 kolleger sendt til byen Pisteritz ved Wittenberg, hvor politifolkene blev tvunget til at arbejde i »A/S Bayrische Stickstoffwerke«, der blandt andet fremstillede skrogdele til tyske U-både. Indkvarteringen skete i en fangebarak ved fabrikken.

I arbejdskommandoet søgte tyskerne en optiker, og blandt andet fordi arbejdet foregik indendørs, meldte Carl Pedersen sig. Han blev sat i arbejde sammen med cirka 20 tyske civilarbejdere, 3 franske og 1 italiensk krigsfange. Arbejdet bestod hovedsagelig i forsøg på reparation af fabrikkens mange måleinstrumenter.

31. marts 1945 blev Carl Pedersen sammen med arbejdskommandokollegerne transporteret til Frøslevlejren, hvor opholdet blev af forholdsvis kort varighed, inden det blev hans tur til at komme videre – mod Sverige.

Rejsen foregik i almindelig persontog fra Padborg. Under et ophold på Fredericia jernbanestation hoppede Carl Pedersen af, idet han var bange for, hvad tyskerne kunne finde på at foretage sig ved ankomsten til København. Pedersen var informeret om, at Gestapo havde taget politifuldmægtig Poul Larsen, og han var ikke klar over, hvad Gestapo under tortur havde fået ud af Poul Larsen – om deres tidligere illegale samarbejde i Randers.

Sagsomkostninger i historisk lys

– *hvem skal nu betale?*

Af JØRGEN SMITH

Når det i vor tid kan betragtes som en selvfølge, at forfølgelsen af forbrydelser er et offentligt anliggende, er det et resultat af en lang udvikling fra en tilstand, hvor både opklaring, pågribelse og retsforfølgning selv i meget alvorlige tilfælde afhang af private personers energi og økonomi.

Bestemmelserne om sagsomkostninger er på sin vis ret underordnede detaljer inden for lovgivningen om strafferetsplejen, men de forandringer, som de gennem tiden er undergået, er med til at kaste lys over denne udvikling.

Påtale og sagesald

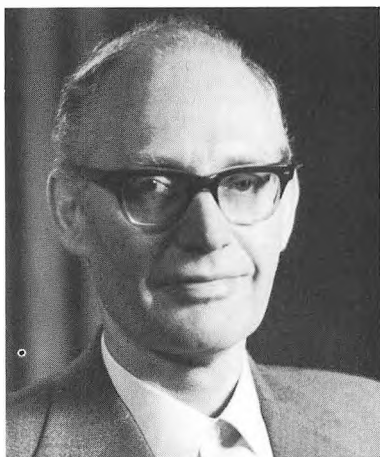
Da Christian den Femtes lovbog, Danske Lov, der var inddelt i bøger, kapitler og artikler, fremkom i 1683, var mange af dens bestemmelser allerede gældende forskrifter, der var samlet sammen fra forskellige ældre love. Dette gjaldt i høj grad om reglerne i første bog om retsplejen og bestemmelserne i sjette bog om forbrydelser og straffe. Meget heraf bar tydeligt præg af at være blevet til i en tid, hvor politi og anklagemyndighed var aldeles ukendte begreber.

I 6-17-4 hedder det således: »Tager Mand Tyv med Kosterne i Hænde, da binde dem på hans Bag, og forvare hannem, eller levere hannem til Husbonden paa Landet, og i Kiøbstæderne til Kongens Foget, og skal hand til første Ting føris med Kosterne, og der hændis Dom, hvad hand med saadan Styld og Misgierning forgjort haver«. Efter 6-6-13 skulle de, der var kommet til at overvære et drab, pågribe gerningsmanden. Slap han bort, skulle de sætte efter ham. Hvis de ikke fik fanget ham inden 8 dage, skulle de straffes med bøder. Den, der ville forfølge en misgerning, kunne forlange, at den skyldi-

ges husbond skulle tage ham i forvaring. Vægrede husbonden sig derved og gerningsmanden slap bort, skulle husbonden straffes (1-19-5). Havde en drabsmand haft held til at slippe fra sine forfølgere, skulle husbonden sørge for, at han blev pågrebet (6-6-4). Ved brugen af ordet »husbond« er der nok sigtet til den herremand, på hvis gods gerningsmanden boede.

Den retslige behandling af straffesager var ikke meget forskellig fra behandlingen af civile sager. Retten kunne kun træde i funktion på grundlag af en påtale rejst af en påtaleberettiget. Med hensyn til påtaleretten kunne lovovertrædelserne deles i tre grupper. Nogle, der alene rettede sig mod offentlige interesser, kunne kun påtales af det offentlige. Andre, der alene gik ud over private, var blot de krænkedes påtale undergivet, og endeligt var der en stor gruppe, hvortil tyveri og manddrab hørte, der fortrinsvis kunne påtales af de krænkede, men hvor det offentlige kunne træde til, hvis den private påtaleret ikke blev udnyttet. Hvor talen var om manddrab, tilkom påtaleretten de nærmeste arvinger.

Den offentlige påtale kunne udøves af mange forskellige embedsmænd, der havde den ene eller anden offentlige interesse at tage vare på. På linie med sådanne embedsmænd stod grever og baroner og andre adelige besiddere eller ejere af herregårde (»sædegårde«) med tilhørende jordegods, på

Jørgen Smith. Sekretær ved statspolitiet i 1937, politifuldmægtig 1938, politiadvokat 1945, politimester i Rudkøbing 1961 og i Frederikssund 1972.

Har tidligere skrevet bogen »Skatteunddragelser« (1961) samt en lang række artikler i faglige tidsskrifter. I Politihistorisk Selskabs årsskrifter har Jørgen Smith gennem årene skrevet en lang række interessante artikler om politi- og retshistoriske emner.

hvis områder forbrydelserne var blevet begået. Denne gruppe af påtaleberettigede blev i loven omtalt som »jorddrotter«.

Det var et meget påfaldende træk ved ordningen, at der kun i meget ringe omfang var forbundet en påtalepligt med påtaleretten. For de private krænkedes vedkommende blev der aldrig tale om en sådan pligt. Jorddrotternes stilling kunne i denne henseende være noget uklar, men i hovedsagen kunne deres undladelse af at påtale kun medføre, at de gik glip af den økonomiske fordel, der kunne forbinde sig med at tage affære. På embedsmændene kunne der hvile en egentlig pligt til påtale, navnlig for at sikre kongens økonomiske interesser i sagerne, men de stod ofte uden de tilstrækkelige midler til at tage fat. Den samfundsmæssige interesse i, at forbrydelser blev forfulgt, gav sig næsten kun til kende ved, at man søgte at forbinde økonomisk fordel på den domfældte forbryders bekostning med forfølgning af sagerne.

Fra meget gammel tid havde idømte straffebøder, der var den oftest forekommede straf, og som i denne forbindelse blev benævnt »sagefald«, udgjort en væsentlig del af kongernes indtægter, men de blev også brugt til at finansiere strafferetsplejen, idet de, der sørgede for, at straffesager blev gennemført, kunne opnå at få bestemte dele af bødebeløbene, i visse tilfælde hele beløbet. Efter 1-24-4 skulle bødebeløbet deles i tre lige store dele henholdsvis til sagsøgeren, til den dømtes husbond eller øvrigheden og til kongen eller jorddrotten. Reglen gjaldt egentlig kun visse større bøder, men blev også brugt på mindre bøder, om hvis fordeling, der intet andet var foreskrevet.

Et karakteristisk billede af forholdene findes i et par bestemmelser om manddrab (6-6-1 og 3). Det forsætlige drab skulle straffes med døden, men drabsmanden skulle tillige have forbrudt sin hovedlod, det vil sige alt, hvad han ejede med undtagelse af jord, der tilfaldt hans arvinger. Af hovedlodden skulle halvdelen tilfalde hans »herskab« og den anden halvdel den dræbtes nærmeste arvinger, der havde til opgave at forfølge sagen. Hvis de eller husbonden ikke ville eller kunne det, skulle den jorddrot, på hvis gods drabet havde fundet sted, og øvrigheden have pligt til at gennemføre sagen. Med dette fulgte retten til den halve hovedlod, som den dræbtes arvinger ellers skulle have haft.

Sagsomkostninger

Medens muligheden for at få andel i sagesfaldet skulle opmuntre de tiltaleberettigede til at bruge deres ret, virkede forskrifterne om sagsomkostninger i den modsatte retning. Den afgørende bestemmelse herom fandtes i lovens 1-24-2, der gik ud på, at kongens regnskaber ikke måtte belastes med udgifter til fangers underhold eller afstraffelse. Omkostninger af denne art skulle først og fremmest afholdes af den skyldiges midler. Hvis de ikke slog til, måtte de bæres af sagsøgeren. Kun hvis han heller ikke kunne klare dem, kunne der blive tale om brug af midler stammende fra kongens sagesfaldsindtægter, men dette forudsatte, at der var tilvejebragt vægtige beviser for den skyldiges og sagsøgerens manglende betalingsevne. Det tager sig ud, som om skarpretteren havde krav på betaling for en henrettelse, før han gik til værks, og der findes eksempler på, at dødsdømte har siddet og ventet længe på, at de nødvendige penge er blevet skrabet sammen. Det har nok af og til givet en eller anden en chance for at stikke af.

Det er ret indlysende, at udsigten til at skulle betale omkostninger af betydning for at få en fattig tyveknægt straffet meget ofte må have dæmpet lysten til at få sat en straffesag i gang.

I 1690 fremkom der en forordning, i hvis indledning det blev omtalt, at der overalt blev klaget meget over tyve. De havde »formeret« sig meget, siden dødsstraffen for tyveri var blevet afskaffet ved Danske Lov. Man måtte befrygte, at der dagligt ville blive flere og flere, hvis straffen ikke igen blev skærpet. Derfor blev det indført, at tyveri på marken af heste eller kvæg og indbrudstyveri skulle straffes med galgen. Det samme gjaldt tyverier, der blev begået af mennesker, der allerede var brændemærket for tyveri.

Det kom til at vare 22 år, inden man fandt på, at der også kunne være grund til at gøre det mere overkommeligt at få straffesager gennemført.

Ligning

Det var igen de mange kvægtyverier, der satte en ny udvikling i gang. En forordning af 1712 blev indledt med, at kongen havde bemærket, at der gik mange tyverier i svang, navnlig kvægtyverier fra fattige bønder, om hvem tyvene vidste, at de ikke havde råd til at betale omkostningerne ved deres varetægt og underhold og heller ikke udgifter til langstrakte processer eller betaling til skarpretter. For at tyve, der stjal fra bønderne, – og mordere –

For et hoved med sværd at afhugge	10 dlr.
For et hoved med økse at afhugge	8 dlr.
For en hånd eller finger at afhugge	4 dlr.
Et hoved og en hånd at sætte på stejle for hver 2	4 dlr.
For at hænge	10 dlr.
For en af galgen at nedtage	4 dlr.
For en hel krop at lægge på stejle og hjul	7 dlr.
For at slå arme og ben i stykker og lægge på stejle	14 dlr.
For en krop at nedgrave i jorden	3 dlr.
For en død krop at udføre af by	2 dlr.
For at partere og lægge på stejle	12 dlr.
For hvert kneb med gloende tænger	2 dlr.
For at brændemærke	4 dlr.
For kagstrygning	5 dlr.
For at piskes af byen	7 dlr.
For at vise af byen og herredet	4 dlr.
For at brænde en krop	10 dlr.
For at brænde pasquiller eller andet deslige	3 dlr.
For at slå navn på galgen	2 dlr.

Skarpretteren, der oprindeligt kun tog sig af at fuldbyrde dødsdomme ved halshugning, men senere også skulle udføre andre former for henrettelser, navnlig hængning, var en offentligt ansat person, der foruden fast løn fik betaling for de enkelte ydelser. Betalingerne kunne indtil 1698 være forskellige fra sted til sted, men i dette år blev der ved et kongeligt reskript fastsat fælles takster for hele landet. En uhyggelig prisliste.

ikke skulle slippe for straf på grund af deres ofres uformuenhed, skulle sager, der ellers let ville gå i stå, gøres hurtigere og billigere. Ved at fremskynde sagerne skulle man afkorte de bekostelige fængselsophold, og udgifterne blev nedbragt ved fritagelse for stempelafgifter og retsgebyrer.

Det vigtigste var, at der ved denne forordning blev indført noget helt nyt med hensyn til omkostningerne ved fængselsophold og henrettelser. Hvis hverken den domfældte eller sagsøgeren kunne dække dem, skulle de indgå i en ligningsordning. Samtlige beløb af denne art skulle amtsvis pålægges alle faste ejendomme i det amt, hvor de pågældende forbrydelser var begået. Påligningen skulle bygge på ejendommens hartkorn. Den skulle foretages af amtmanden, hvorpå pengene skulle opkræves af de stedlige embedsmænd, herreds- og birkefogder, der skulle indbetale dem til amtsstuerne, som skulle stå for fordelingen.

Med dette blev der lagt en linie, der med nogle udsving blev fulgt gennem halvandet hundrede års tid. Det blev fastholdt, at udgifterne først og fremmest skulle søges betalt af den domfældtes midler. Ligningen skulle kun omfatte udgifter, som disse midler ikke kunne dække. Derimod forsvandt kra-

vet om, at også sagsøgeren først skulle afkræves pengene. I 1738 blev det bestemt, at hvis en strafafsoner ikke kunne betale, hvad der påhvilede ham, skulle han fratages alt, hvad han ejede, hvorefter han skulle være fri for videre tiltale.

I 1723 gav klager fra de største ejendomsbesiddere anledning til, at ligningen for deres vedkommende kun skulle udstrækkes til det jordegods, de havde udover hovedgårdene. Ejendomme, der hørte til det såkaldte kongelige ryttergods, blev også fritaget. Samtidig udstrakte man ligningen til at omfatte alle udækkede omkostninger ved sager af enhver art, hvor nogen var blevet fængslet i anledning af en eller anden misgerning. Dermed blev de byrder, der ved ligningen blev lagt på de jævne stillede landboer («almuen»), så store, at de fandtes utålelige. Det reagerede man i 1732 på ved påny at udstrække ligningen til at omfatte alle amtets ejendomme og ved at indskrænke de pålignede omkostninger til kun at angå udgifter ved forfølgningen af mord, tyveri og andre misgerninger, »hvorpå korporlig straf efter loven følger« – en formulering, hvis uklarhed kom til at volde en del besvær. I øvrigt indførte man, at store udgifter på enkelte sager skulle pålignes hele det stift, hvortil amtet hørte.

Udgifter ved forfølgningen af forbrydelser, der ikke hørte til de særligt nævnte misgerninger, skulle søges dækkede efter Danske Lovs gamle regler.

De nu omtalte forordninger gjaldt kun for landdistrikterne, men i tiden indtil 1741 blev der indført lignende ligningsordninger i købstæderne og København.

1732-forordningen skulle ikke alene tjene til at lette de mindre bemidlede landboers vilkår. Den skulle også bane vej for en ændring af embedsmændenes og jorddrotternes forhold, således at der blev pålagt dem en klar påtalepligt. Med dette for øje blev der givet dem adgang til at få de samme fordele af ligningsordningen som andre. Derved skulle navnlig embedsmændene gøres fri for at være afhængige af den kongelige sigt- og sagefaldskasses økonomiske tilstand, når de skulle have deres påtaleudgifter dækkede. De blev dog ved med at være afhængige af kassens betalingsmuligheder, når udgifterne angik sager, der ikke omfattedes af ligningen. I et par forordninger af 1739 og 1741 blev de to gruppers egentlige påtalepligt fastslået. Herefter kunne tilsidesættelser af denne pligt føre alvorlige retsfølger med sig. I 1739 gjorde man i øvrigt et hurtigt opgivet forsøg på at få etableret en særskilt an-

klagemyndighed. Man var kommet til at indse, at retsforfølgningen af forbrydelser kun kunne blive effektiv, hvis det offentlige tog sig af den.

1732-forordningen blev ikke et tilstrækkeligt værn mod en overdreven brug af ligningsordningen. I 1747 blev det derfor indskærpet, at kun omkostninger ved forfølgningen af tyveri, røveri, drab og mordbrand måtte inddrages i ligningen. Desuden blev der givet indgående forskrifter om, hvorledes behandlingen af sagerne skulle afkortes. I indledningen til den pågældende forordning blev det påpeget, at sager, hvori dødsstraf var idømt, ofte havde medført fængselsophold med deraf følgende store udgifter gennem nogle år, når sagerne først var gået gennem ankeinstanserne og derefter var forelagt kongen til resolution om straffens fuldbyrdelse.

Uanset, hvor skarpt grænserne for ligningens anvendelse var trukket op i forordningen, blev der ved med at forekomme tilfælde, hvor de blev overskredet. Det skete navnlig, når kongen eller kancelliet meddelte dispensation med hensyn til sager, hvis gennemførelse var lige så besværlig og beko-stelig som de særligt udpegede sager.

Den sidste forordning, der fremkom angående ligningsordningen, angik ikke alene sagsomkostninger i kriminelle sager, men også bropenge. Det var nok de sidste arter af offentlige udgifter, der blev lignet direkte på befolkningen. For sagsomkostningernes vedkommende blev den i 1747 fastsatte be-grænsning af forbrydelser, der kunne medføre anvendelse af ligningsordningen, trukket skarpt op. Omkostninger ved sager, der faldt udenfor, skulle nu om fornødent udredes af den kongelige sigt- og sagefaldskasse. Administrationen af påligningen blev et anliggende for amtsstuerne under amtmændenes tilsyn.

Den styrkelse, som den offentlige påtalevirksomhed havde opnået gennem bedre økonomiske vilkår, førte øjensynligt til, at privat påtale af almindelige forbrydelser med den dertil hørende pligt til i givet fald at betale sagsomkostninger faldt bort. Ved århundredets slutning begyndte jorddrotternes selvstændige påtalemyndighed at blive indskrænket. Den forsvandt helt sammen med deres sagefaldsret, da alle adelige privilegier blev ophævet ved grundloven af 1849.

Systemskifte

Nogenlunde samtidig med, at ordningerne med hensyn til påtale og sagsomkostninger ændredes som omtalt, blev der tale om et afgørende retnings-

skifte med hensyn til behandlingen af straffesagerne. Medens det tidligere havde været den påtalende eller den, han lod sig repræsentere af i retten, der skulle tilvejebringe de oplysninger, hvorpå sagen skulle bygges, blev det i stigende grad rettens opgave at stå for opklaringen af sagen. Indførelsen af denne nyordning (den inkvisitoriske retspleje) fandt i første omgang sted i et reglement af 1771 for den da nyoprettede hof- og stadsret i København. Det blev pålagt rettens justitarius (præsident) at fordele forskellige opgaver mellem assessorerne. En af dem skulle foretage undersøgelser og modtage vidneudsagn i kriminelle sager. Når han havde fået en sag oplyst, skulle den behandles og pådømmes af retten. Fra da af og indtil retsplejelovens ikrafttræden i 1919 kom undersøgelsesdommeren, senere undersøgelsesdommerne, til at spille en væsentlig rolle under behandlingen af straffesager i København.

I en stor for hele landet gældende forordning af 1796 om rettens hurtige og vedbørlige pleje blev det foreskrevet, at det første forhør i retten, der i fængslingsstilfælde skulle afholdes over en sigtet – svarende til vor tids grundlovsforhør – uden ophold skulle fortsættes med forhør over alle, der måtte antages at kunne bidrage til sagens oplysning. Under domsforhandlingen skulle det være dommerens pligt at våge over, at der intet var forsømt med hensyn til sagens fulde oplysning. Fandt han mangler i denne henseende, kunne han give anklager og forsvarer pålæg om udbedring.

Uden for København blev det landets by-, herreds- og birkefogder, der skulle efterforske ulovligheder, hvorefter overøvrigheden, på landet amtmændene og i købstederne stiftamtmandene, skulle træffe bestemmelse om eventuel tiltalerejsning samt beskikke anklagere og forsvarere, hverv der tilfaldt prokuratorer. Skulle en sag fremmes, blev det den samme by-, herreds- eller birkefoged, der havde undersøgt den, der nu fik den forelagt som dommer.

Nyordningen sigtede mod en effektivisering af strafforfølgningen, men man nåede ikke ret langt i denne henseende. Den afgørende mangel var savnet af et egentligt kriminalpoliti.

Tiden derefter

Bortset fra nogle organisatoriske ændringer af retsvæsenet i København, herunder nedlæggelsen i 1842 af den i 1680 oprettede inkvisitionskommission – hvor et vist mål af tortur havde kunnet anvendes, – skete der ikke i

Maleren Frantz Henningsens billede fra slutningen af forrige århundrede af den unge moder, der har ombragt sit barn, og som nu er tvunget til at overvære, at det graves op, har ramt mange menneskers følelser. Det kan imidlertid også bese som en illustration af den primitive måde, hvorpå en sådan sag blev behandlet, før et egentligt kriminalpoliti var organiseret.

den første halvdel nogen reform på strafferetsplejens område. Løfteparagraffen i grundloven af 1849 om en snarlig indførelse af offentlighed i hele retsplejen samt indførelse af nævninger i misgerningssager og sager om politiske lovovertrædelser blev heller ikke fulgt effektivt op. Der blev nedsat flere på hinanden følgende kommissioner, der udarbejdede udkast til reformlove, men målet blev ikke nået. Lovgivningsarbejdet gik i stå under den langvarige og bitre strid mellem datidens Højre og Venstre, der førte til den såkaldte visnepolitik. Der slap kun en ganske lille lov vedrørende strafferetsplejen igennem. Den angik erstatning for uforskyldt varetægtsarrest og sagsomkostninger. At den domfældte i en straffesag har skullet betale sagsomkostninger, har til stadighed været betragtet som en selvfølge, men hvordan man har skullet forholde sig overfor en frifunden, har vakt usikkerhed. Emnet blev taget op i lovudkast udarbejdet af en i 1857 nedsat kommission. Her var der enighed om, at hvis en anklaget ikke fandtes strafskyldig, kunne han ikke afkræves sagsomkostninger. Herfra skulle der kun gøres

undtagelse i tilfælde af, at han var udeblevet fra retsmødet. Et mindretal foreslog desuden indførelse af en let adgang til erstatning for en person, der var blevet fængslet, »uden at nogen brøde kunne overbevises ham«.

Der kom hverken noget ud af dette eller et 20 år senere udarbejdet udkast til en fuldstændig lov om strafferetsplejen, men derefter tog et menigt medlem af folketinget initiativet til at få fremmet sagen om erstatning for ufor-skyldt varetægtsarrest. Efter at han to år i træk forgæves havde søgt at få et lovforslag behandlet, lykkedes det tredje gang. I det af folketinget nedsatte udvalg besluttede man at udbygge forslaget med en bestemmelse om sags-omkostningerne. Det endelige resultat blev en kortfattet lov af 5. april 1888. Om erstatningen kom det til at hedde, at den i reglen ikke kunne opnås, når den pågældende selv havde givet anledning til fængslingen. Om sagsomkostningerne blev det i lovens § 8 bestemt, at når den sigtede blev frifundet, eller sagen i øvrigt endte uden at have ført til hans domfældelse, skulle omkostningerne bæres af det offentlige, undtagen forsåvidt de i det hele eller for en del var forårsagede ved tilregneligt retsstridigt forhold fra den sigtedes side.

Under sagens behandling i landstinget påpegede justitsministeren, at denne bestemmelse, som han gik ind for, ville komme til at betyde et skarpt brud mellem den da gældende praksis, hvorefter sagens omkostninger også blev pålagt en frifunden, hvis man fandt, at det offentlige havde haft tilstrækkelig grund til sagsanlægget. Der skulle altså nærmest være sket et misbrug af adgangen til at rejse tiltale, for at en frifunden kunne slippe for at betale omkostningerne. Det holdt man øjensynligt strengt på. (I 1738 havde man fundet det nødvendigt at fastslå, at en arrestant, der til trods for, at han var frifundet, var blevet tilpligtet at betale sagsomkostninger, ikke kunne holdes tilbage i fængslet, fordi han ikke kunne udrede det skyldige beløb).

De nugældende bestemmelser om sagsomkostninger i straffesager er let tilgængelige for enhver læser af dette tidsskrift. De bygger på forskrifterne i retsplejeloven af 1919 og dens to forgængere, retsplejelovene af 1908 og 1909, der aldrig blev sat i kraft. Det ledende princip er, at sagsomkostningerne i offentlige straffesager skal udredes af det offentlige, således at kravet mod den domfældte er et refusionskrav. Noget nyt er, at retten efter et skøn kan nedsætte dette refusionskrav, således at den domfældte kun afkræves delvis dækning af de afholdte udgifter.

1888-lovens bestemmelse om den frifundes betingede fritagelse for at betale sagsomkostninger er opretholdt, men den domfældtes pligt til betaling er blevet udstrakt til en frifunden, der ved dom er blevet kendt uberettiget til oprejsning i anledning af strafferetlig forfølgning.

Begrebet sagsomkostninger

Igennem det tidsrum, der her er omtalt, har der hele tiden været sondret mellem de generalomkostninger, der har forbundet sig med forfølgningen af forbrydelser, nu især med opretholdelsen af kriminalpoliti og fængselsvæsen, og de udgifter vedrørende enkelte sager, der tidligere kaldtes aktionsomkostninger, og som kunne afkræves de personer, som sagerne var rettede imod.

Bestemmelsen i Danske Lov 1-24-2 om, at kongen skulle friholdes for omkostninger ved fangers underhold og afstraffelse, lagde også en ramme om, hvilke udgifter, der kunne påføres den domfældte eller i givet fald sagsøgeren. Den fik virkning langt frem i tiden. Af 1712-forordningen fremgår det dog, at ikke alene sagsøgeren, men også den tiltalte normalt måtte betale stempelafgifter og retsgebyrer.

I vor tid udgør salær til den beskikkede forsvarer en fast post imellem sagsomkostningerne. Prokuratorers deltagelse i straffesagers behandling som anklagere og forsvarere var allerede et kendt fænomen i 1730'erne, men da der i midten af dette årti blev indført ligningsordninger i købstæderne og København svarende til de tidligere for landdistrikternes vedkommende indførte, blev det udtrykkeligt bestemt, at prokuratorer ikke måtte få salær for arbejdet med sager, som de var beordrede til at tage sig af, heriblandt straffesagerne. De måtte kun få befordringsgodtgørelse og diæter. Det blev først ændret i 1806, hvorefter der efter rettens skøn kunne tillægges dem et »billigt salarium« for arbejdet med beordrede sager. Et sådant salær kunne medtages i en eventuel ligning i samme omfang som andre omkostninger, der påhvilede den domfældte.

Det kunne volde nogle vanskeligheder at afgrænse de omkostninger, som de skyldige skulle kunne afkræves. Et begreb som fangers underhold var jo meget elastisk, og kunne give anledning til megen fortolkning. Her var der en tumleplads for folk med sans for bagateller. I 1833 måtte kancelliet så-

ledes tage standpunkt til, hvorvidt udgifter til en arrestants barbering var en omkostning af denne art. Svaret var: Ja.

Den nugældende bestemmelse i retsplejelovens § 1007 yder et bidrag til afgrænsningen ved at opregne nogle udgifter, som det offentlige ikke skal betale, således at de ikke kan medtages i et refusionskrav mod den domfældte. Sagsomkostningerne omfatter nu sædvanligvis salær til den beskikkede forsvarer, betaling for lægers og forskellige sagkyndiges undersøgelser og erklæringer samt i mange sager om berigelsesforbrydelser og økonomisk kriminalitet revisionsomkostninger, der let kan komme op på større beløb end de idømte bøder. Hvor en særligt beskikket anklager måtte blive benyttet, betales hans vederlag af statskassen. Ved en lov af 18. maj 1994 er udgifterne ved strafafsoneres underhold, forplejning og hjemsendelse nu skilt ud fra sagsomkostningerne.

Kilder og litteratur

C. Goos: »Den danske straffeprocés i forhold til strafferetsplejens grundsætninger fra Christian V.s lov til nutiden« i »Indbydelsesskrift til Københavns universitets fest i anledning af hans Majestæt Kongens fødselsdag d. 8. april 18880.«

De i tekststen nævnte love og forordninger m. v.

Petersens lovlexicon, 1837, og Dansk lovleksikon, 1900 ff.

Erindringsbilleder

En københavnsk politibetjents oplevelser anno 1848

Af JOHAN CHRISTIAN SØLLER

Introduktion

I det efterfølgende bringes et par højst bemærkelsesværdige politierindringer, – og det er de af 2 årsager: dels hidrører de fra midten af forrige århundrede – før hovedstadens politi blev omorganiseret i 1863 – dels er de skrevet af en tilsyneladende ret usædvanlig københavnsk politimand, som i henholdsvis 1865, 1866 og 1896 fik udgivet 3 bøger med erindringer fra sin tid som politi- og opdagelsesbetjent i årene 1846-56.

Ved venlig hjælp fra Københavns Politis Begravelsesforening, der har virket siden 1825 – og som heldigvis har bevaret sine gamle medlemsprotokoller – er vor gamle kollegas sparsomme data fundet frem. De fortæller os, at mandens fulde navn er Johan Christian Søller, der sammen med sin hustru Ane er blevet indmeldt i den københavnske begravelsesforening i juni 1849.

Ud af hans erindringer kan man læse, at han som 22-årig var blevet ansat i »en af de Kjøbenhavn nærmest liggende Landjurisdiktioner«, hvor han var i et år, inden han i 1846 blev ansat i det københavnske politi. Hvorfor han først blev optaget i begravelsesforeningen i juni 1849, melder historien intet om.

I erindringerne kan man gennem brudstykker få lidt mere at vide om Søller, – men det er ikke meget. Da han kort et sted berører, at hans forældre boede i Nyboder, må man gå ud fra, at han kom fra en »sømandsfamilie«, da komplekset dengang kun var beboet af »Holmens folk«.

Man kan også med hans egne ord konstatere, at han i 1856 forlod sin stilling som »egentlig« politimand, idet han et sted skriver: »I 1856 var jeg efter eget Ønske bleven befordret til anden Stilling under Communen, hvor jeg rigtignok beholdt Politimyndigheden og stod i Rapport til Politidirektøren,

men kun forsaavidt det angik min nye Tjeneste, og som Følge deraf ophørte min Virksomhed ved Opdagelsesvæsenet ...«

Et andet sted fortæller han: »... da jeg paa den Tid havde overtaget Administrationen af et af de oprettede Cholera-Hospitaler ...«. Den asiatiske Koleræ kom til København i forsommeren 1853 og epidemien varede til slutningen af oktober samme år, så det må have været i sin tid som politimand, at han også administrerede et hospital!

Det er for os i dag vanskeligt at forstå den mærkelige sammenblanding af arbejdsopgaver. Det fremgår således også flere steder, at han efter at være gået over til anden kommunal stilling (uden åbenbart at have afgivet sin politimyndighed) adskillige gange af politidirektør Bræstrup fik anmodning om at medvirke til opklaring af kriminelle forbrydelser!

Redlich

Minder fra Konstitutionens Indførelse

Efter at Kong Christian den Ottende sent om Aftenen den 20. Januar 1848 var afgaaet ved Døden, blev Frederik den Syvende næste Dag proklameret til Konge, og en af de første almindelige Foranstaltninger var at lade Tropperne aflægge Troskabsed til den ny Konge, hvilket foregik i Kjøbenhavn paa den Maade, at den hele Troppstyrke, som var garnisoneret i Hovedstaden, ligesom alle andre militært ordnede Korpsere maatte stille til en bestemt Tid paa deres respektive Allarmpladser for at blive taget i Ed af Kongens Onkel, Prins Ferdinand, der med en Stab af Officerer red omkring til de forskjellige Steder, hvor Afdelingerne vare opstillede.

Christian den Ottendes Død og Tronskiftet bevirkede som bekjendt, at det af Folket længe nærrede Ønske om en fri Forfatning mere tydeligt gav sig tilkjende end nogensinde tidligere, og da dette bidrog til, at Autoriteterne maatte befrygte alvorlige Demonstrationer ved Edfæstelsen, blev der truffet den Foranstaltning, at der til enhver Plads, hvor Ceremonien skulde foregaa, blev dirigeret en Afdeling Politi med specielt Paalæg at vaage over, at Prinsen ikke blev forulempet af den civile Befolkning. Jeg var med i den Afdeling, der blev sendt til Frue Plads, hvor Studenterkorpset var opstillet imellem Universitetet og Kirken. Ved Prinsens Ankomst blev der, idet han red frem for Fronten, kommanderet »Præsenter Gevær!« hvilket punktligt udførtes gennem hele Linien uden nogen Protest, men saasart en Officer i

Staben havde begyndt at oplæse Edsformularen, opstod der en stærk vedholdende Mumlen af Ordet »Konstitution«, medens flere af Studenterne vendte deres Geværer og holdt Kolben i Vejret, og da den tilstedeværende civile Folkemængde lod sig henrive til at istemme Raabet om Konstitution, fik hele Situationen et Øjeblik en noget kritisk Karakter; Oplæseren af Formularen lod sig dog, paa et Vink af Prinsen, ikke afbryde ved de demonstrerende Udbrud, og da Prinsen, efter at Formularen var læst tilende, red bort, idet han hilste venligt baade til Studenterkorpset og til den civile Mængde, faldt det Hele ud til et rungende Hurra for ham til Afsked.

Det var sikkerlig første Gang, at en talrig Forsamling af den studerende Ungdom i Forening med en større Folkemasse, henhørende til alle Samfundsklasser, saa offentligt og utvetydigt havde dristet sig til at tilkjendegive Ønsket om en fri Forfatning, og da det hurtigt blev bekjendt, hvad der var forefaldet paa Frue Plads ved Studenterkorpsets Edfæstelse, bidrog dette meget til at forøge og styrke det i Befolkningen herskende politiske Røre for at opnaa en fri Forfatning.

Politiet maatte i de Dage ofte skride ind for at undertrykke altfor vidt-gaaende Udbrud af den politiske Bevægelse, men da samtlige Politifunktionærer uvilkaarlig fandt sig beføjet til at optræde med yderste Humanitet og Besindighed, gik i Reglen de forefaldende Skjærmysler imellem Befolkningen og Politiet temmelig fredeligt af.

Den 28. Januar gav Frederik den Syvende ved et kongeligt Reskript Folket Tilsagn om en fri Forfatning, men da Kundgjørelsen herom var affattet saaledes, at det danske Folk maatte føle sig krænket og forhaanet, blev Stemningen ingenlunde forbedret, derimod kun yderligere paavirket af Sorg og Forbitrelse.

Den 20. Marts fandt det store Folketog til Christiansborg Slot Sted, og i den Anledning var der truffet forskjellige Sikkerhedsforanstaltninger; i Slotets Porte og Gaarde var opmarscheret Afdelinger af Kjøbenhavns daværende Borgerbevæbning, klar til øjeblikkelig Udrykning, og udenfor i hele Slottets Længde var den samlede Politistyrke i civil Paaklædning posteret, men det var indprentet enhver Betjent ikke at maatte optræde uden efter specielle Ordre fra en eller anden af de tilstedeværende Politiembedsmænd.

Folketoget opfyldte fuldstændigt hele Slotspladsen – den Gang var der ingen Beplantninger – ud imod Kanalen, medens de Delegerede havde Audiens hos Kongen, og Dagens brændende Spørgsmaal var selvfølgelig under

almindelig Debat iblandt Mængden, hvorved den overvejende Del viste en rolig og besindig Holdning, men naturligvis var der Mange, der ivrigt og højrøstet rev ned baade paa Kongen og Regjeringen uden altid at veje deres Ord eller Udtryk.

I Nærheden af det Sted, hvor jeg var posteret, var der saaledes en pæn ung Mand, der gjorde sig særlig bemærket ved meget højrøstet og exalteret at underholde sine nærmeste Omgivelser med ligefrem oprørske Brandtaler, og dette foranledigede omsider en af mine nærmeste Foresatte til at hviske mig i Øret: »Hør, S—! Sørg for at skaffe den Fyr bragt tilstede paa Politikammeret, naar Toget har opløst sig, men lad det ske uden nogensomhelst Opsigt!«

Til Brug ved forekommende Lejligheder bar jeg i Reglen hos mig et løst Overskjæg, dette anbragte jeg paa sin Plads under Næsen og blandede mig derpaa i Mængden, saa at jeg et Øjeblik efter stod Side om Side med Taleren, der snart lagde saameget Mærke til mig, at han, hver Gang Nogen i hans Nærhed protesterede imod et eller andet Udtryk i hans Brandtaler, vendte sig imod mig med en Mine, der lod mig formode, at han gjorde Regning paa min Assistance, dersom Nogen skulde blive ham altfor nærgaaende.

Under hans fortsatte ufornuftige Optræden gjorde jeg mig Umage for at lægge mit Ansigtstudtryk i saa dumme Folder som muligt, samtidig med, at jeg ved hvert af hans Kraftudtryk stirrede forbauset og ligesom interesseret paa ham. Dette bragte ham muligvis til at tro, at jeg var en ivrig Beundrer af ham og hans Udtalelser, og at han tillidsfuld kunde slutte sig til mig; thi da Toget, efterat Audientsen var forbi, og Kongen havde vist sig paa Altanen, begyndte at opløse sig, greb han mig fast under Armen med den Bemærkning, at det var bedst, vi to sluttede os sammen, da vi forstode hinanden; jeg protesterede ingenlunde imod Forslaget, men bad ham dog sige mig, hvem jeg havde den Ære at være sammen med, hvilket han forsætlig eller uforsætlig overhørte. Vi fulgte nu med Strømmen Arm i Arm over Slotspladsen, indtil han ved Holmens Bro mødte en Bekjendt, der i Forbigaaende hviskede ham Noget i Øret, og et Øjeblik efter bød han mig Farvel med den Undskyldning, at han absolut maatte et Ærinde op i Studenterforeningen – den Gang i Boldhusgade – hvorefter han skyndte sig over Broen og drejede af til venstre. Jeg fulgte ham imidlertid i nogen Afstand, men det maa han have mærket, thi da han havde naaet et Sted, hvor der var en større Sammenstimlen af Folk, trængte han sig skyndsomt ind imellem dem, saa at jeg maatte anspænde mig mest muligt for ikke at tabe ham af Syne; saasnart han

troede sig befriet for min Forfølgelse, forlod han atter Folkestimlen og løb saa stærkt han kunde over Højbroplads til Hjørnet af Amagertorv, hvor han steg ind i en der holdende lukket Droske. Kusken tog strax Dæknet af Hesten og beredte sig til at kjøre bort med Herren, men samtidig saa jeg Lejlighed til at bestige Bukken, og da Vognen var i Bevægelse, fik jeg af Kusken at vide, at Herren skulde kjøres et Sted hen i Raadhusstræde. Jeg tænkte et Øjeblik paa at kjøre til Politikammeret istedet, men dette opgav jeg dog ved Tanken om, at Herren ved at mærke Uraad mulig kunde falde paa at springe ud af Vognen og derved vække Opsigt eller foranledige Opløb.

Jeg kjørte altsaa med til Raadhusstræde, rev her det forlorne Skjæg af, sprang, da Vognen holdt stille, hurtigt ned fra Bukken, aabnede Vogndøren og modtog Herren med en høflig Hilsen samt Anmodning til ham om at ulejlige sig med over paa Politikammeret.

»Hvem er De, og hvad vil De mig?« spurgte han heftig.

Jeg opgav ham nu min Stilling og erindrede ham om, at vi for ganske kort Tid siden havde budt hinanden Farvel paa Slotspladsen; saa først tog han mig i nøjere Øjesyn og stak derefter i at le, medens han i en spydig Tone ytrede: »Herregud, er det Dem? Ja De maa undskyldte, at jeg ikke kjendte Dem strax, men det er naturligt, fordi De allerede har været hos Barberen og faaet Overskjæget taget af.« Leende vexlede vi endnu nogle Bemærkninger, hvorpaa han tog mig gemytlig under Armen ligesom paa Slotspladsen, og medens vi spadserede til Politikammeret som et Par fine Venner, sagde han mig uopfordret sit Navn og opgav at være juridisk Kandidat. Ved Ankomsten til Politikammeret fik jeg Ordre til at føre Kandidaten ind paa Pas-kontoret, hvor han, ligesom flere Andre af forskjellige Aldere og Livsstillinger, som ogsaa vare anholdte for revolutionære Udtalelser paa Slotspladsen, blev anvist en Plads under specielt Tilsyn. Politiets Embedsmænd toge nu Forklaring til Rapporter af alle de Anholdte, men efter at Politidirektøren havde haft disse Rapporter til Gjennemsyn, bleve alle de Anholdte demitte-rede, uden at der senere blev indledet Retsforfølgning mod nogen af dem.

Kandidaten, som jeg havde anholdt, indtraadte kort efter som Frivillig i den danske Armé og deltog i alle tre Aars Felttog; han avancerede til Løjtnant og blev dekoreret med Dannebrogsoordenens Ridderkors. Ved Fredslutningen tog han sin Afsked som Militær, og et Aars Tid efter op-naaede han et større Embede som By- og Herredsfoged, i hvilket han ikke alene vandt almindelig Anerkjendelse som en dygtig Retsbetjent men tillige erhvervede sig en meget udbredt Popularitet.

Under hans Embedsvirksomhed maatte jeg adskillige Gange henvende mig til ham i tjenstlige Anliggender og fik derved Lejlighed til personlig at nyde godt af hans overordentlige Venlighed og Imødekommenhed. Han berørte flere Gange i en spøgende Tone vort første Sammentræf paa Slotspladsen, men det forekom mig rigtignok, at han ved disse Lejligheder havde noget mere at ville sige mig, som han holdt tilbage; hvad dette var, fattede jeg ikke, førend han en Dag, efterat vi i hans Kontor havde afgjort vore Forretninger, bød mig ind i sin private Lejlighed, hvor han præsenterede mig for sin Hustru som den Politimand, han havde omtalt, der ved det store Folke-tog havde faaet ham saa ynkeligt til at gaa i Vandet.

Jeg blev strax lidt forlegen, men da vi havde taget Plads, aabnede han Samtalen med selv at indrømme, hvor dum hans hele Opræden ved Folke-toget havde været, og da jeg jo kun kunde bekræfte dette, fortsatte han ligesom undskyldende: »Men jeg var jo ung, havde lige faaet min Embedsexamen, og det Ønske, der gjærede overalt i Befolkningen om en fri Forfatning, troede jo navnlig den studerende Ungdom sig kaldet til at virke for at faa opfyldt; jeg fulgte med Strømmen, og jeg er sikker paa, at hvis det, saaledes som i andre europæiske Lande var kommet til en aabenbar Kamp, havde jeg stillet mig i de Kjæmpendes Rækker, men heldigvis gik det ikke saa vidt hos os.

Den Dag, Folketoget skulde finde Sted, var jeg om Formiddagen sammen med en Del af mine Universitetskammerater; opfyldte af Begejstring for Sagen lovede vi alle hinanden at tage Del i Folketoget og gjøre Alt for at opildne Stemningen blandt Deltagerne, og paa dette Løfte blev der, før vi skiltes, tømt adskillige Bægere. Derved var jeg kommet i ligefrem Krigshumør, og De véd jo bedst, hvorledes jeg teede mig og havnede paa Politikammeret, inden jeg endnu havde erfaret, hvad Deputationen hos Kongen havde opnaaet, eller at der var foregaaet Ministerskifte, thi dette fik jeg først at vide, efter at jeg var demitteret fra Kammeret og truffet sammen med en af mine Venner.

Den følgende Dag var jeg egentlig flov og kjed over den Rolle, jeg havde spillet, og da jeg traf sammen med en Ven, der var ansat i Ministeriet, beklagede jeg mig for ham over det Passerede; han trøstede mig saa godt, han formaaede, og betroede mig, at det var efter Kongens udtrykkelige Ønske, at alle de Anholdte vare blevne demitterede, og at der ikke skulde indledes Retsforfølgning imod nogen af dem, »men«, tilføiede han, »det kan jo nok være, at I ville komme paa den sorte Tavle og mærke det, naar I søger Stats-embeder.«

Denne hans sidste Bemærkning slog mig i høj Grad og var nærmest Aarsagen til, at jeg som Frivillig gik med i Krigen; jeg er jo sluppen godt derfra, og naar jeg hurtigt opnaaede Udnævnelse i mit nuværende Embede, saa kan jeg med Rette sige, at Lykken har været mig gunstig; den ene ungdommelige Streg kunde let have faaet de uberegneligste Følger for mig og min Fremtid.«

Efterat vi endnu havde opfrisket adskillige af de forefaldne Begivenheder, skiltes vi, og jeg fandt aldrig oftere Lejlighed til at tale med ham, idet han nogle Aar efter paa en Embedsrejse paadrog sig en Sygdom, der endte med Døden. Hans Grav prydes af et Mindesmærke, som Beboerne i den ham underlagte Jurisdiktion have rejst ham.

Politistokkens Banesaar

Politistyrken under det gamle Politi var kun en meget ringe Brøkdæl af, hvad den nu er, og Mandskabets Tjeneste var derfor til daglig Brug anstrengende nok, men blev det endnu mere, naar der forekom noget Overordentligt, der medførte forøget Polititilsyn; thi saa var Tjenesten næsten uoverkommelig, saa meget mere som der under saadanne Forhold aldrig var Tale om, at en Betjent, naar han havde været i Aktivitet en eller flere Nætter, kunde trænge til Hvile og maatte have Frihed. Hertil kom, at Politibetjentenes Lønning var saa utilladelig ringe, at de i Reglen vare trykkede af Næringsssorger, og dette gjorde dem ofte saa irritable, at de let, ved deres Optræden lige over for Publikum, lode sig henrive til utidig Magtanvendelse, der ikke sjældent førte til højst beklagelige Optrin, og desværre havde adskillige af Betjentenes Foresatte tilegnet sig en lignende Pirrelighed, saa at de ved ubetydelige Lejligheder ogsaa vare for tilbøjelige til at bruge Stokken, hvorpaa det Følgende afgiver et godt Bevis.

Da Christian den Ottende var død og laa paa lit de parade i Palaiet paa Amalienborg, var den ringe Politistyrke stærkt optagen af at overholde Orden blandt de store Skarer, som daglig strømmede til Palaiet for at faa Adgang til Sørgegemaakt, hvor Kongens Lig var udstillet.

En Dag da Tilstrømningen var ualmindelig stærk, ihvorvel Vejret ikke var synderligt indbydende, foretrak Mange at lade sig kjøre til Palaiet, og naar Passagererne da vare stegne ud af Vognene, maatte disse kjøre hen i Bred-

Denne gamle tegning, der (formentlig) er lavet af Fritz Jürgensen (1818-63), illustrerer på en skarp satirisk måde det »gamle« københavnske politis stokkesvingende politibetjente, – sådan som også deres samtidige kollega Søller i sine erindringer her beskriver tilstandene før nyordningen i 1863.

gade og vente; her holdt de i en Række fra Kongens Nytorv til Frederiksgade paa den ene Side af Gaden, og paa Grund af utilstrækkelig Politistyrke var det overladt til Kuskene selv af kjøre frem i Rækken, efterhaanden som der kjørte Vogne bort, men dette blev ofte negligeret og medførte Uorden.

Jeg var den Dag posteret ved Afspærringen paa Hjørnet af Frederiksgade, da en Herre i Forbigaaende lod mig vide, at der et Stykke oppe i Bredgade var Spektakler i Anledning af, at en Politiassistent havde ladet Kusken paa en Kareth prøve Stokken, Mængden havde saa taget Parti for Kusken og omringet Assistenten, der let risikerede at faa sin Bekomst. Ved at erfare dette, betænkte jeg mig intet Øjeblik paa at forlade min Post for at komme min Foresatte til Hjælp, og da jeg kom i Nærheden af St. Annæplads, viste det sig ganske rigtigt, at der om en Kareth, som holdt i Rækken, var sammenstimlet en betydelig Folkesværm, der hujede og gestikulerede paa en Maade, som kun altfor tydeligt tilkjendegav en ophidset og forbitret Stemning mod Politiet. Kusken, der tronedede paa Karethens Buk, var blodig i Ansigtet, og da han ikke sparede paa sit Mundlæder til at rive ned paa Politiet i Almindelighed og den guldgallonerede Politiassistent i Særdeleshed, fordi denne uden Grund havde overfaldet og mishandlet ham, var dette vel skikket til at forværre Stemningen. Da jeg imidlertid ikke strax saa noget til As-

sistenten, troede jeg, at han havde set Lejlighed til at slippe bort, men eftersom det aldrig kan vides, hvortil et saadant Opløb kan udarte, følte jeg mig dog forpligtet til at gjøre, hvad jeg formaaede for at faa det hæmmet og gik i den Anledning saa ubemærket som muligt udenom den ophidsede Sværm i den Hensigt at komme saa nær til Karethen, at jeg kunde faa Lejlighed til at tale Kusken tilrette; inden dette imidlertid lykkedes, fik jeg Øje paa Assistenten, der af Mængden var trykket saa tæt op til et Hus, at det var ham umuligt at slippe bort eller røre sig af Stedet; hans trekantede Hat var drejet paa Snur, og han var ligbleg, hvilket ikke var saa paafaldende, eftersom en Del af de nærmest staaende holdt ham deres knyttede Hænder lige for Ansigtet, medens Andre stode med hævede Stokke og Paraplyer, parate til at lade dem falde til Slag; og samtidig regnede det ned over ham med allehaande Haansord, Trusler og indbyrdes Opfordringer til at klynge den Politiknægt op paa en Lygtepæl ligesom Pariserne havde gjort. Det er endnu min Mening, at dersom der havde været en Strikke ved Haanden, var Opfordringen bleven efterkommet navnlig for at følge Franskmændenes Exempel.

Saa snart jeg saa, hvor kritisk Situationen var for Assistenten gjorde jeg mig lille, som det hedder, og borede mig lempeligt gennem Mængden, indtil jeg pludselig dukkede op i fuld Højde ved Siden af Assistenten. Mængden troede ved at se mig, at der var indtruffet en Afdeling Politibetjente til Assistance, og adskillige af de mest Nærgaaende begyndte saa smaat at retirere; derved blev Trængslen noget mindre, og Assistenten fik Lejlighed til at undslippe saa pludselig, at jeg ikke engang mærkede det, førend han var borte; jeg vilde nu følge hans Exempel og forfølge mig bort, men dette blev mig paa en ret eftertrykkelig Maade forment af Stimlen, der hurtigt atter var voxet, ved se, at jeg var alene, og nu trængte mig tilbage op mod Muren, saa at jeg ufrivillig blev Assistentens Stedfortræder og lige som han blev overdænget med Forhaanelser og Skjældsord. Jeg tør ikke paastaa, at jeg i denne Situation ganske var uden Frygt, men naar jeg desuagtet holdt Contenancen, saa havde dette navnlig sin Grund i, at jeg sikkert stolede paa, at Assistenten hurtigt vilde komme tilbage med Assistance til min Befrielse. I dette Haab blev jeg imidlertid skuffet, hvorimod der indtraf et andet Tilfælde, som fik en heldig Indflydelse paa hele Situationen. Da nemlig Kusken fra sin Vognbuk omsider blev opmærksom paa, at Assistenten var borte, men havde faaet mig til Afløser, holdt han pludselig op med sine ophidsende Udbrud og tog sig over at opfordre Mængden til ikke at forulempe mig, da det ikke var mig, der havde slaet ham, og idet han nævnede mit Navn, nød jeg den Ære

at faa et saa godt offentligt Skudsmaal af ham, at Forbitrelsen og Trængslen strax formindskedes saa meget, at jeg kunde faa Lejlighed til at slippe ud af Klemmen, og da jeg naaede over til Karethen, gav jeg højlydt Kusken det Raad, at han skulde se at komme bort saa hurtigt som muligt, da han ellers risikerede at blive anholdt, naar Assistenten kom tilbage med Forstærkning; han fulgte øjeblikkelig mit Raad med Taknemmelighed, og fra nu af var der Fred og ingen Fare, efter som Mængden hurtigt skiltes, og dermed var Opløbet forbi.

Forinden jeg forlod Valpladsen, blev jeg antastet af Forskjellige, der havde været Øjenvidner til det Hele, og af deres Fremstilling fremgik det, at Assistenten havde været Skyld i hele »Oprøret«.

Han var nemlig alene kommen gennem Bredgade, og da han saa, at den omskrevne Kareth ikke sluttede til den Vogn, der holdt foran, paabød han Kusken, der sad paa Bukken og tog sig et lille Blund, i en brøsig Tone at skynde sig at kjøre frem, idet han tiltalte ham med »Du« og kaldte ham »et Fæ« og en »daarlig Kusk«, der ikke var værdig til at blive betroet et Par Heste; Kusken blev ikke Svar skyldig, men tog højrøstet til Gjenmæle, og da han omsider, efter at der var begyndt at stimle Folk sammen, ytrede: »Naada! kan det nu ikke snart gaa lidt over med at sige Du til mig, jeg er hverken nogen Tyv eller Kjæltring, saa at jeg behøver at tage imod Alt, hvad det behager en saadan Herre at diske op med«, bragte dette Assistenten til at glemme sig selv i den Grad, at han som en Rasende traadte tæt hen til Karethen og med sin Stok tildelte Kusken paa Bukken flere Slag, hvoraf et Par Stykker ramte ham saa uheldigt, at hans Hat faldt ned paa Gaden, og han fik et Hul i Hovedet, hvorfra Blodet løb ham ned over Ansigtet. Ved denne Medfart skreg Kusken af fuld Hals, og da Assistenten derefter vilde fjerne sig, blev han tæt omringet af den forbitrede Folkemængde, der havde været Vidne til hans uheldige Optræden, og mine Hjemmelsmænd vare enige om, at dersom en eneste af den forbitrede Mængde havde haft Dristighed til at lægge Haand paa Assistenten, medens denne stod klemt op imod Muren, vilde Mange have fulgt Exemplet og Resultatet havde da været uberegneligt.

Kort efter traf jeg atter vedkommende Politiassistent paa Amalienborg i livlig Samtale med et Par Officerer. Han modtog mig med et smilende Ansigt, der dog hurtig blev alvorligt, da jeg fortalte ham, hvorledes jeg var bleven Gjenstand for Mængdens Harm, efter at han var sluppen bort, og beklagede mig over, at han ikke var kommen tilbage med Assistance til min Befrielse. Uden at værdige mig noget Svar fjernede han sig med en fornær-

met Mine, men lidt efter kom han tilbage og gav mig Paalæg om at skaffe ham Kusken Navn og Opholdssted at vide; dette kunde jeg opgive paa Stedet, og han forlod mig atter med den Bemærkning, at han nok skulde sørge for, at den Slyngel af Kusk blev alvorlig straffet.

Allerede samme Aften var Kusken bragt tilstede paa Politikammeret, og Sagen imod ham henvist til Retten, der lod ham hensætte som anholdt i en Varetægtsarrest, men da hele Pressen den næste Dag var enig om at fremhæve Assistentens Optræden i Bredgade som brutal og ubeføjet, blev Kusken strax løsladt, og Sagen imod ham hævet.

Det hed sig, at Politiassistenten fik en alvorlig Irettesættelse af Politidirektøren, men om dette var mere end et Rygte, skal jeg ikke kunne sige; i ethvert Tilfælde høstede han ikke Laurbær ved den omtalte Affære, thi den bidrog væsentlig til at gjøre ham ilde lidt blandt Kjøbenhavns Befolkning, saalænge han var knyttet til Politistyrken, og er en Politimand ikke godt anskrevet hos Publikum, da bliver hans iforvejen vanskelige Gjerning ham ret ofte dobbelt besværlig at røgte.

Det her beskrevne Optrin havde imidlertid den videre Følge, at Politidirektøren udstedte et strengt Forbud til alle sine Undergivne mod at gjøre Brug af Stokken, medmindre det skete til Selvforsvar imod personlig Overlast. Det var første Gang under min Politivirksomhed, at et saadant Forbud var udstedt, men Kong Frederik den Syvende, der som bekjendt hadede Politiets Magtanvendelse i Form af Stokkeprygel, havde jo ogsaa overtaget Regjeringen, og det var en almindelig Mening, at Kongen efter Bladenes Fremstilling af Politiassistentens Optræden mod Kusken i Bredgade havde taget Anledning til at tilkjendegive Politidirektøren, at den Tid maatte være forbi, da Politibetjentene kunde indskrive deres Bedrifter paa Borgernes Rygstykker.

Ikke længe efter at den ovenomtalte Affære havde fundet Sted og vakt saa megen Misstemning imod Politiet, kom der atter Røre blandt dettes Funktionærer, idet Politidirektøren modtog en Skrivelse fra en Deputeret i Rentekammeret, hvori han klagede over, at hans Kusk den foregaaende Dag, medens han holdt med Kjøretøjet paa Christiansborg Slots Ridebane for at vente, var bleven overfuset og pryglet af den samme Politiassistent, der havde forulempet Kusken i Bredgade. Der blev i den Anledning rettet Forspørgsel baade til den i Skrivelsen sigtede Politiassistent og til de øvrige Politiembedsmænd, og da alle erklærede ikke at kjende til nogen Konflikt paa Ridebanen, blev Betjentklassen sammenkaldt og adspurgte i samme Ret-

ning. Der fulgte ikke strax noget Svar paa Tilspørgslen, men da denne blev gjentaget med Tilføjende, at det var Politidirektøren meget magtpaaliggende at erfare det, tog en af de ældre Betjente Ordet og erklærede, at det ikke var nogen Betjent, men derimod Politifuldmægtig P-, der havde prygllet Kusken. Betjenten maatte nu øjeblikkelig meddele Politidirektøren, hvad han vidste om Sagen, og hans Beretning gik ud paa Følgende: Da han den foregaaende Dag havde været posteret paa Christiansborg Slots Ridebane for at overholde Orden blandt en Mængde Vogne, der skulde vente paa Herskaberne, som vare oppe paa Slottet, saa han i nogen Frastand Politifuldmægtig P-, der var i Uniform, komme ilende over Ridebanen, og idet han kom til den Deputeredes Kjøretøj, standsede han, sagde Noget til Kusken og bibragte ham samtidig med sin Stok nogle Slag over Ryggen, hvorefter han skyndsomt forlod Ridebanen. Betjenten begav sig strax hen til Stedet, hvor Vognen holdt, for at erfare, hvad der havde foranlediget Fuldmægtigens Optræden, men førend han naaede derhen, kørte Vognen frem for at optage sit Herskab, hvorfor han af Kuskene paa de andre Vogne fik at vide, at Fuldmægtigen havde spurgt den Deputeredes Kusk, hvem Kjøretøjet tilhørte, og da Svaret, han fik, næppe var tilfredsstillende, lod han Stokken spille paa Kuskenes Ryg.

Politidirektøren talte derefter i Enrum med Fuldmægtig P-, der fik Paalæg om at fremkomme med en skriftlig Beretning om, hvad der var passeret, medens en Politiassistent fik Ordre til at tage Forklaring af den Deputeredes Kusk, hvilket skete meget nøjagtigt og konstaterede, at Fuldmægtigen uden ringeste Grund havde slaaet løs paa Kusken. Sagen skulde være tilstillet Retten til videre Behandling, men forinden dette kom til Udførelse, blev Fuldmægtigen indlagt i Hospitalet som sindssyg, og han kom sig ikke mere, idet han efter nogen Tids Forløb afgik ved Døden.

Politidirektørens tidligere Forbud mod at bruge Stokken blev nu paany indskjærpet Betjentene med den Tilkjendegivelse, at enhver Overtrædelse af samme vilde blive straffet med Mulkt eller Afskedigelse, men da det saa ud, som om det indskjærpede Forbud kun gjaldt Betjentene og ikke Embedsmændene, vakte dette en Del Misstemning, der gav sig Udslag i, at Størstedelen af Betjentene bleve enige om til daglig Brug af lade Stokken blive hjemme og kun optræde under den Beskyttelse, som Politiskiltet og Loven ydede dem.

Blandt Kjøbenhavns Borgere vakte det en vis Opsigt, at Betjentene havde aflagt Stokken, og da det hed sig, at det skete efter højere Befaling, fandt

Alle, at det var en meget viselig Foranstaltning, og dette bidrog igjen til, at ingen af de Overordnede tog sig af, om Betjentene bar Stok eller ikke.

Pøbelen derimod, som altid havde næret en vis Respekt for Politistokken, hoverede selvfølgelig over, at denne var bleven lagt paa Hylden, og dersom det var blevet derved, vilde Ingen have fundet det paafaldende, men desværre gik Glæden snart over til Trods og ligefrem Tilbøjelighed til at lave Opløb og sætte sig op imod Politiets Befalinger. Ved Lejligheder, hvor der samledes mange Folk, maatte Politiet altid møde saa mandstærkt som muligt og have Stokken med; thi det hændtes ikke saa sjældent, at Pøbelen rottede sig sammen for at angribe Politistyrken. I saadanne Tilfælde blev der paa Kommando gjort Brug af Stokken, men den gjorde langtfra den Virkning som tidligere, vistnok mest fordi Grundloven foreskrev, at der først maatte anvendes Magt, efter at Mængden 3 Gange i Kongens og Lovens Navn forgjæves var opfordret til at sprede sig.

Politiets Anvendelse af Stokken kunde saaledes ikke ganske afskaffes førend ved Korpsets Omordning, da Kniplen kom til at afløse Stokken som Politiets Værge. Kniplen er vel et langt kraftigere Vaaben, men den bæres skjult, saa at den ikke irriterer Mængden og heller ikke saa let frister Indehaveren til at benytte den, saameget mindre som det i Følge Instruxen kun maa ske i yderste Nødstilfælde, og det kan saaledes ikke betvivles, at det var en heldig Foranstaltning, at Politiets Bevæbning ved Omordningen blev forandret til Knipler i Stedet for de forhadte Politistokke.

Havde man blot den Gang været betænkt paa, ved Forhøjelse af Lønningerne at sikre sig udelukkende kvalificerede Kræfter, og samtidig oprettet en Politiskole til Personalets Uddannelse navnlig i høflig, human og besindig, men dog bestemt Optræden overfor Befolkningen, turde vistnok en saa almindelig Opposition, som man i den allerseneste Tid har set rejse sig imod Hovedstadens Politikorps, aldrig med Føje være opstaaet.

Note

I. C. S.: »En Opdagelsesbetjents Erindringer fra en ti-aars Periode under Kjøbenhavns Politik«. Anton Schous Forlag. Kbh. 1865, 231 sider.

J. C. Søller: »En Opdagelsesbetjents Erindringer fra en ti-aars Periode under Kjøbenhavns Politik«. 2. Samling. Anton Schous Forlag. Kbh. 1866, 308 sider.

J. C. Søller: »Politiminder«. V. Pio's Boghandel. Det Hoffenbergske Etabl. Kbh. 1896. 226 sider.

Førstnævnte bog omhandler Søllers ansættelse og mere generelt om de københavnske opdagesbetjentes virksomhed. Dernæst følger 19 kapitler om specielle sagsområder såsom: Angiveri, hæleri, undvegne fanger, unge forbrydere, hazard, indbrudstyverier, undvegne slaver, overfald, gadeopløb, patruljering, brandstiftelse og meget andet.

2. samling omfatter 15 kapitler om diverse sager som i 1. samling plus en del mere om mord og falskmøntnere. I denne bog findes et interessant tillæg på 85 sider under titlen »En Commissionssag imod en Landstrygerbande«. Søller blev udlånt til kommissionen, og han giver en meget udførlig og realistisk skildring af de omfattende, kriminelle sager og af forholdene blandt »de udstødte paa Landet omkring 1850'erne«. Her findes et stort persongalleri og en barsk skildring af sociale forhold.

Dommene faldt 30. september 1856, – og Søller beretter, at disse domme blev et kraftigt slag mod de overhåndtagende bander, der huserede på landet, hvor de terroriserede bønderne, som levede i stadig angst for overfald, ildspåsættelser, røverier og andre kriminelle handlinger.

Den tredje bog fra 1856 indeholder 10 afsnit, hvori Søller nærmest i novelleform beskriver episoder og lovovertredelser. Her er der ikke tale om markante skildringer af politiets arbejde, men måske snarere om personlige oplevelser? suppleret med livfulde historiske tidsbilleder. De 2 her i årsskriftet gengivne beretninger er fra denne samling.

Alle 3 bøger kan gennem det lokale bibliotek rekvireres fra enten Det kgl. bibliotek eller fra Statsbiblioteket i Århus. Bøgerne findes så vidt jeg ved ikke andre steder.

Redlich.

Politihistorisk Selskab

Politihistorisk Selskab er stiftet 1. november 1979 og har som formål at skabe interesse for politiets historie for eksempel gennem forskning og indsamling og publicering af materiale.

Politihistorisk Selskab ledes af en bestyrelse med rigspolitichef Ivar Boye som formand. Øvrige medlemmer af bestyrelsen er på tiden vicerigspolitichef Erik Justesen, politimester J. Skat-Rørdam, politimester Lars Rand Jensen, redaktør Carl Aage Redlich, forbundsformand Tommy Agerskov Thomsen og politiinspektør Poul Pedersen. Endvidere er der ca. 30 medlemmer i Selskabets arbejdsgrupper.

Politihistorisk Museum på Fælledvej på Nørrebro i København er indrettet i stueetagen i den gamle politistation nr. 6. Det blev officielt indviet 18. november 1993 af Selskabets formand Ivar Boye, og driften af museet varetages af Selskabets arbejdsgrupper.

Museet holdes åbent for alle hver tirsdag og torsdag mellem kl. 10.00 og 16.00, og den første søndag i hver måned mellem kl. 11.00 og 15.00. Herudover er det muligt at arrangere rundvisninger for grupper efter aftale med museet.

Der har i 1994 været ca. 4.900 betalende gæster og ca. 2.000 der ikke har betalt entré. Medlemmer af Politihistorisk Selskab (med en ledsager) og børn under 16 år har gratis adgang til museet.

Museumsgruppen arbejder videre med planlægning af en udvidelse af museet til ca. dobbelt størrelse idet lokalerne på 1. sal i bygningen er blevet ledige.

Politimuseet tager med glæde mod alle gamle politieffekter til samlingerne. Personale fra gruppen træffes daglig på telefon 35 36 18 88 (Læssøesgade) eller 31 39 14 33 (Fælledvej).

Billed- og filmgruppen samler gamle og nye billeder, film og videoer samt lydbånd – om alt hvad der vedrører politiet – til forevisning og udlån. Repræsentanter fra gruppen kan træffes Polititorvet 14, 5. sal hver tirsdag mellem kl. 10.00 og 13.00. Henvendelser pr. telefon sker via sekretariatet. (se nedenfor)

Litteraturgruppen behandler og registrerer alt materiale på tryk, skrevet af og om politiet. Gruppen kan besvare de fleste spørgsmål om politiet »i gamle dage«. Den træffes hver mandag mellem kl. 10.00 og 13.00 på Politiskolen, loftsetagen. Telefon 31 57 38 40, lokal 251. De øvrige dage telefonisk til lokal 277.

Udstillingsgruppen arrangerer mindre udstillinger af forskellig art når tjenestesteder eller andre anmoder om det. Der kan blandt andet fremvises billeder, politieffekter, uniformer, motorcykler. I forbindelse med 50-års dagen for Danmarks befrielse vil udstillingsgruppen tilbyde politikredsene en billedudstilling med billeder fra politiet under besættelsen, og mange kredse har sagt ja til tilbuddet.

Sekretariatet modtager henvendelser om alt vedrørende Politihistorisk Selskab, herunder indmeldelser, salg af bøger og platter. Sekretariatet kan også modtage henvendelser til arbejdsgrupperne. Træffes tirsdag og onsdag mellem kl. 10.00 og 13.00 i Læssøesgade 17, 2200 København N, telefon 35 36 18 88.

Alle kan blive medlemmer af Politihistorisk Selskab efter godkendelse af bestyrelsen. Kontingentet er 10,- kr. pr. måned for tjenestegørende i politiet og 100,- kr. pr. år for andre – pensionister dog kun 60,- kr. pr. år.

Politihistorisk Selskab udsender hvert år et årsskrift der redigeres af Carl Aage Redlich. Redaktøren træffes på telefon 49 21 24 95 eller ved henvendelse til sekretariatet.

Selskabets generalforsamling afholdes hvert år i februar eller marts måned. Om efteråret holdes et medlemsmøde med foredrag og film af politihistorisk karakter. Emnerne ved de seneste møder har været Dansk politi i Jugoslavien og i Hebron.

Poul Pedersen

Indholdsfortegnelse 1981–1995

Bagger Kay: Hurup politikreds – landets mindste. En tidligere politimesters spredte betragtninger	1987: 169
Samme: Nykøbing Mors Politikreds. Udviklingen før og efter 1919 ..	1988: 107
Bertelsen, Orla: Forbrydernes frygt – de hjælpeløses ven. Lidt om politihundesagen i Danmark.....	1992: 73
Blüdnikow, Bent & Bent Christensen: Politiet og jødefejden i København 1819.....	1982: 5
Boesen, Niels: Mine første år i politiets tjeneste. Politierindringer fra tiden omkring århundredeskiftet	1981: 45, 1982: 97
Boest, Erik: Krigsfanger på Trekroner Fortet. Internering af 29 »prominente« tyskere i 1946–47	1994: 21
Samme: Reservepolitibetjent i modstandskampen. Beskrevet af Erik Boest efter adskillige samtaler med en af beretningens hovedpersoner.....	1995: 37
Bonderup, Gerda: »Omsorg for at afværge smitsomme Sygdomme«. Sundhedspolitiet ca. 1750–1900	1992: 5
Bondesen, Poul: CB'er i København 1940–41	1993: 93
Bremer, Birgit: Ting- og arresthuset i Svendborg fylder 100 år	1981: 79
Brøndsted, Henning: Grønlands rets- og politivæsen. Træk af udviklingen efter 1950	1986: 35
Dombernowsky, Lotte: Politiforvaltningen på landet i Danmark i perioden 1750–1820	1983: 5
Samme: Vort gammeldanske rets- og forvaltningssystem. Menigmand og myndigheder 1600–1750	1984: 5
Dyrvig, Aage: Under fremmede himmelstrøg. Dansk politi på Cypren 1964–1975	1987: 5
Fenger, Ole: Freds- og retshåndhævelse i middelalderen. Om lovens vilkår uden politi	1989: 5

Heide-Jørgensen, E.: Rigspolitichefen 1952–54. Et tilbageblik	1985 : 25
Hestehave, John Edgardt: Fra baroni til politistation. Historien bag Birkerøds politistation gennem 45 år	1993 : 55
Samme: Fra landsted til politigård. Historien bag Gentofte politis hovedsæde	1990 : 99
Hornbech, Birthe Rønn: »Visse Vognes Nummerering...« Træk af nummerpladernes historie	1988 : 87
Horvath, Franz: Da Århus politi blev motoriseret	1991 : 85
Iversen, Svend: Politibetjent under den tyske besættelse – men samtidig aktiv i modstandsbevægelsen 1941–45	1991 : 63
Jørgensen, Harald: Det sjællandske kystpoliti 1817–1919. En særlig afdeling af Københavns politi	1993 : 5
Jørgensen, J. Feilberg: Klaksvig-sagen	1984 : 71
Karlsson, Aage: Livet på politigården efter 19. september 1944. Nogle begivenheder i besættelstidens slutfase	1984 : 93
Keller, Richard: På rundtur i Glyptotekskvarteret. Inspireret af et gammelt luftfoto	1989 : 87
Koch, Henning: Det uniformerede ordenspoliti og besættelsen	1995 : 5
Kramp, Peter: Fra »Speciallæge« til undersøgelsesklinik. Træk af retspsykiateriens udvikling i København – specielt fra 1935	1987 : 141
Kristensen, Henning Winsløw: Carl Hansen Fahlberg. Politimand og landets første »proletarforfatter«	1982 : 67
Kristoffersen, Erik: Motorcyklen i politiets tjeneste. En kort historisk gennemgang	1990 : 69, 1991 : 91
Lynge, Otto: Erindringsbilleder. Ung politibetjent på gamle station 3 – og lidt om den tids »spritte«	1994 : 79
Munch-Pedersen, Erland: En dansk politihistorisk bibliografi	1983 : 87
Nielsen, Beth Grothe: Da præsten lod enken Lene Hansdatter malke. Om efterforskning af fødsler i dølgsmål på landet i 1700-tallet	1985 : 5
Nissen, Ole Degn: Dansk politi i Sverige. Feltpolitidetachmentet 1944–45	1984 : 107
Samme: Fra bagladeriffel til maskinpistol. Politiets skydevåben 1871–1956	1989 : 105

Pedersen, Jens: Zigeunere på Samsø. En lidt særpræget statspolitiopgave	1983: 79
Pedersen, John: Politi og udvandring. Udvandrerpolitiets oprettelse, opgaver og udvikling 1868–1900	1986: 5
Pedersen, Kurt Møller: Kilder og episoder fra politimesterembedets oprettelse i København	1981: 5
Pedersen, Marian: Den danske politiordning 1919. Centraliseringens gennembrud	1988: 5
Pedersen, Poul: Det gamle kriminalmuseum	1992: 99
Samme: Politibetjent i København efter 1863 – og noget om stationen på »Fælledveien«	1994: 33
Porse, Poul Ruggaard: Danmarks ældste polititegn. De plastisk udformede »Politi-Justitshænder«	1982: 89
Rasmussen, Niels: En mordsag fra 1842	1994: 93
Redlich, Carl Aage: Det ældgamle symbol »Øjet i hånden«. Nogle betragtninger om et kristent symbol, der blev til et polititegn	1981: 73
Samme: Hånden med det vågne øje. Blade af politisymbolets historie	1989: 55
Samme: I lovens navn. Et par korrektioner	1984: 119
Samme: Myndighed på hesteryg. Lidt om heste i politiets tjeneste ..	1991: 97
Samme: Myndighed på hesteryg (2). Mere om hesten i politiets tjeneste	1993: 77
Samme: Politik og politi i 1870'erne. Nogle begivenheder før og efter »slaget på Nørrefælled«	1985: 57
Rose, Kai: Om hundrede år er alting glemt – eller?	1983: 65
Smith, Jørgen: Dansk politi i Sverige i besættelsestiden. Politi og diplomati	1993: 31
Samme: Da politiet fik føl	1991: 33
Samme: Da politiet organiserede prostitutionen i København	1994: 5
Samme: Da Sønderjylland fik dansk politi. Genforeningsproblemer	1986: 73
Samme: De kommunale vagtværn i den politiløse tid	1992: 39
Samme: Estrups blå gendarmer. Gendarmeri eller statspoliti?	1983: 33
Samme: Frederikssund politi. Fra herreder og birker til politikreds ..	1982: 39
Samme: Hundegalskab, hundelove og hundetegn	1993: 101
Samme: Ildebrandskommissionerne. Hvem var Sylow?	1984: 29
Samme: Kampen mod betleriet. Stodderfogder og politi	1989: 21
Samme: Lov og ret på Langeland og Ærø. Om retshåndhævelsen gennem tiderne	1990: 5

Samme: Politiadvokatens oprindelse. Retsformen i København ...	1988: 33
Samme: »Politievennen«	1992: 119
Samme: Sagsomkostninger i historisk lys – hvem skal nu betale	1995: 47
Samme: Under palmer og tropesol. Retshåndhævelse og politi i Dansk Vestindien	1987: 101
Stevnsborg, Henrik: For »at fremme og opretholde den fuldkomne borgersikkerhed«. Om oprettelsen af Københavns politiret i 1793	1981: 21
Søller, Johan Christian: Erindringsbilleder. En københavnsk politibetjents oplevelser anno 1848	1995: 59
Sørensen, Axel V.: Da hovedstaden havde flere slags politi. Holmens og Nyboders politi	1988: 67
Samme: Da politiet stod til søs. Søpolitiafdelingen under Københavns politi	1989: 67
Samme: Politiet i Gamle Københavns amt. Hovedtræk af de gamle birkers historie – fra enevælde til retsform	1990: 35
Samme: Politiet i gamle Københavns amt. Hovedtræk af de gamle birkers historie – fra retsformen i 1919 til delingerne i 1960	1991: 5

EMNEREGISTER

Fra de ældre tider

Politimesterembedet i København 1682 (årgang 1981).

Københavns politiret i 1793 (1981).

Politiet og jødefejden 1819 (1982).

Politiforvaltningen på landet 1650–1700 (1983).

Rapporter fra 1881 (Frederiksberg) (1983).

Estrups blå gendarmer (1983).

Det gammeldanske retssystem 1600–1750 (1984).

Ildebrandskommissionerne (1984).

Fødsler i dølgsmål i 1700-tallet (1985).

»Slaget på Fælleden« (1985).

Udvandrerpolitiet 1868–1900 (1986).

Retshåndhævelse i middelalderen (1989).

Stodderfogeder og politi (1989).

»Politievennen« i 1800-tallet (1992).

Sundhedspolitiet 1750–1900 (1993).

En mordsag fra 1842 (1994).
Politierindringer fra 1848 (1995).
Sagsomkostninger i historisk lys (1995).

Politikredsene

Svendborg ting- og arresthus (1981).
Frederikssund (1982).
Grønlands rets- og politivæsen (1986).
Sønderjylland 1920 (1986).
Dansk Vestindien (1987).
Hurup (1987).
Nykøbing Mors (1988).
Langeland og Ærø, Lov og ret (1990).
Gentofte politigård (1990).
Gamle Københavns amt (1990 og 1991).
Birkerød politistation (1993).

Politiafdelinger m.v.

Rigspolitichefen 1952–54 (1985).
Retspsykiatriens udvikling (1987).
Politivadkaturernes oprindelse (1988).
Holmens og Nyboders politi (1988).
Søpolitiafdelingen i København (1989).
Politiets beredne afdelinger (1991 og 1993).
Politihundesagen i Danmark (1992).
Politibetjent på gamle station 3 (1994).
Fælledvej politistation (1994).

Besættelsestiden

Dansk politi i Sverige (1984 og 1993).
På politigården efter 19.9.1944 (1984).
Da politiet fik føl (1991).
Politibetjent under besættelsen (1991 og 1995).
De kommunale vagtværn (1992).
CB'er i København (1993).
Krigsfanger på Trekrøner-fortet (1994).
Det uniformerede ordenspoliti og besættelsen (1995).
Reservepolitibetjent i modstandskampen (1995).

Diverse

- »Øjet i hånden« (1981 og 1989).
- Politierindringer fra omkring 1900 (1981 og 1982).
- Danmarks ældste polititegn (1982).
- Proletarforfatteren Carl Hansen (1982).
- En politihistorisk bibliografi (1983).
- Zigeunere på Samsø. (1983).
- Klaksvigsagen (1984).
- Dansk politi på Cypern (1987).
- Politiordningen 1919 (1988).
- Nummerpladernes historie (1988).
- Glyptotekskvarteret (1989).
- Politiets skydevåben (1989).
- Politiets motorcykler (1990 og 1991).
- Da Århus politi blev motoriseret (1991).
- Kriminalmuseet (1992).
- Hundelove og hundetegn (1993).
- Prostitutionen i København (1994).
- Bøder og politikasser (1994).